

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRK DENİZ KUVVETLERİNDE YAŞANAN GELİŞMELER (1923-1960)*

Ercan KOSTAK**

Öz

Türk Deniz Kuvvetleri'nin Cumhuriyet döneminde: Bahriye Dairesi, Bahriye Vekâleti, Deniz Müsteşarlığı ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı olmak üzere dört evre hâlinde incelenmesi mümkündür. 1921 yılının başından itibaren Deniz Kuvvetleri'ne komuta eden Bahriye Dairesi, harekât ve idarî işlerin tamamının sorumluluğunu üstlenmiştir. Donanma, Cumhuriyet'in ilanı ile TBMM Hükümeti'nin emrine verilerek Cumhuriyet Donanması olarak adlandırılmıştır. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal (Atatürk), bu dönemde kuvvetli bir donanma tesis etmeyi amaç edinmiştir. Bu hedef doğrultusunda, 1924 yılının sonunda donanma ile kara tesisleri Bahriye Vekâleti'nin komutası altında yer almıştır. 1925 yılında yurt dışından ilk defa savaş gemisi sipariş edilmiştir. 1928 yılında Bahriye Vekâleti'nin yerini Deniz Müsteşarlığı almıştır. 1933-1938 yılları arası dönemde Cumhuriyet Donanması'nda gelişim yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nı takiben ABD-Türkiye ilişkilerinde yaşanan yakınlaşma neticesinde alınan askerî yardımlar ile Türk Deniz Kuvvetleri'nin savunması güçlenmiştir. 1949 yılında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı dönemi başlamıştır. Bu dönemde, 1952 yılında NATO üyesi olunmasının ardından Deniz Kuvvetleri Komutanlığı üye ülkelerle ilişkileri geliştirmiş, teşkilat yapısını düzenlemiş, eğitim sisteminde değişiklikler yapmış, NATO standartlarına uygun kuvvet oluşturmuş ve tatbikatlara katılmıştır. Deniz Kuvvetleri'nin gücünü artırmak amacıyla denizaltı, denizüstü ve mayın tarayıcı gemiler envantere alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bahriye Vekâleti, Cumhuriyet Donanması, Gölçük, Hamidiye Kruvazörü, Yavuz Muharebe Kruvazörü.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.

There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.
Bu çalışma Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsünde Prof. Dr. Necdet AYŞAL danışmanlığında Ercan KOSTAK tarafından hazırlanan "Soğuk Savaş Döneminde Türkiye'nin Askerî Teknoloji Kaynakları (1946-1990)" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr., Hava Kuvvetleri Komutanlığı,
(ekostak14@hotmail.com), (Orcid, 0000-0001-7135-9676).

**DEVELOPMENTS IN THE TURKISH NAVAL FORCES
DURING THE REPUBLICAN PERIOD
(1923-1960)**

Abstract

It is possible to examine the Turkish Naval Forces in four phases during the Republic period: Naval Department, Naval Ministry, Naval Undersecretariat and Naval Forces Command. The Naval Department, which commanded the Naval Forces since the beginning of 1921, assumed responsibility for all operational and administrative affairs. With the declaration of the Republic, the Navy was placed under the command of the Turkish Grand National Assembly Government and was named the Republic Navy. President Gazi Mustafa Kemal (Atatürk) aimed to establish a strong navy during this period. In line with this goal, at the end of 1924, the navy and land facilities were placed under the command of the Ministry of Naval Affairs. In 1925, the first warship was ordered from abroad. In 1928, the Ministry of Naval Affairs was replaced by the Undersecretariat of Naval Affairs. There was a development in the Republic Navy between 1933 and 1938. The defense of the Turkish Naval Forces was strengthened with the military aid received as a result of the rapprochement in US-Türkiye relations following the Second World War. The Naval Forces Command era began in 1949. During this period, after becoming a member of NATO in 1952, the Naval Forces Command improved relations with member countries, organized its organizational structure, made changes in the training system, created forces in accordance with NATO standards and participated in exercises. In order to increase the power of the Naval Forces, submarines, surface and minesweepers have been included in the inventory.

Keywords: Naval Ministry, Republic Navy, Gölçük, Hamidiye Cruiser, Yavuz Battle Cruiser.

Giriş

Denizler, tarih boyunca toplumları birbirlerine yakınlaştıran, kültürel alışverişe yol açan, sosyal, ekonomik ve teknik alanlarda gelişme sağlayan, milletler arasındaki siyasi münasebetleri dizayn eden mühim bir faktör olmuştur. Eski ve Orta Çağda faaliyet gösteren, Asya-Avrupa arasında bulunan ticaret yollarına hükmederek ticaret yapan Türk devletlerinden hiçbirisi denizcilerin özelliklerine sahip olmamışlardır.¹

Binlerce yıllık tarihe sahip Türklerin denizcilik tarihi Anadolu'nun ele geçirilmesiyle başlamıştır. Orta Asya'da bulunan Türk devletlerinde ciddi anlamda bir denizcilik faaliyetine rastlanmamıştır. Bu devletler, daha ziyade karada yaşamlarını sürdürmüş, denizden gelen herhangi bir tehdit olmamış ve böylece denizci devlet olma ihtiyacı hissetmemiştir.²

Türklerin, denizi stratejik yönüyle devlet politikasına dâhil etmesi, 1071 Malazgirt Savaşı sonrasında Anadolu'nun ele geçirilmesiyle gerçekleşmiştir. Türklerin denizciliği, Selçuklu Türklerinin Anadolu'ya girmeleri sonrasında 1076 yılında Süleyman Şah'ın İznik'i alarak Marmara Denizi'ne ulaşılmasıyla başlamıştır. Ardından Süleyman Şah, bölgedeki gücünü artırarak 1077 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurmuş, devletin sınırlarını kısa zamanda genişleterek Akdeniz, Marmara ve Karadeniz'e dayanmıştır.³ Bu sırada, 1081 yılında Türkmen beyi Çaka Bey İzmir'de beyliğini ilan etmiştir. Kısa süre içerisinde İzmir ve Efes'te tersaneler açmış, kürekli ve yelkenli olarak hareket edebilen 50 gemi inşa ettirmiş ve ilk Türk Donanması'nı kurmuştur. Bu nedenle 1081 yılı Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın kuruluşu olarak kabul edilmiştir. Çaka Bey'in meydana getirdiği donanma, Türk deniz harp tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur. Bu donanma, Ege ve Akdeniz'de yer alan adaların ilk kez alınmasını sağlamış ve Çaka Bey'in tarihe geçmesine vesile olmuştur.⁴ Çaka Bey'in ölümünün ardından Türkler donanmaya gereken önemi gösterememiş, Hıristiyanlar tarafından başlatılan Haçlı Seferleri yüzünden kıyıları bırakarak iç bölgelere çekilmeye mecbur kalmışlardır. Türk denizciliği bu dönemden itibaren birkaç yüzyıl süreyle duraklama dönemine girmiştir.⁵

1 İdris Bostan, Salih Özbaran, *Türk Denizcilik Tarihi*, C.I, Deniz Basımevi, İstanbul, 2009, s. 11.

2 Erdiñç Sancar, *21. Yüzyıl Stratejilerinde Türk Denizcilik Tarihi*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2006, ss. 17-25.

3 Ferdi Uyanıker, *II. Dünya Savaşı Sürecinde Türk Donanması'ndaki Gelişmeler*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2019, s. 2; Hayati Tezel, *Anadolu Türklerinin Deniz Tarihi*, Deniz Basımevi, İstanbul, 1973, s. 4; Afif Büyüktuğrul, *Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması*, C.IV, Deniz Basımevi, İstanbul, 1984, s. 21.

4 Akdes Nimet Kurat, "Çaka Bey", *Türk Denizcilik Tarihi*, T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 2002, ss. 17-46; Türkmen Parlak, *Ege Denizinde İlk Türk Derya Beyleri*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 15; Necmettin Olgaç, "Türk Deniz Tarihi Özeti", *Donanma Dergisi*, S.401, 1952, ss. 7-14.

5 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1996, s. 88; Haydar Alpagut, *Denizde Türkiye*, Deniz Matbaası, İstanbul, 1937, ss. 21-55; Uyanıker, *a.g.t.*, s. 2.

Türklerin denizlerde varlığını sürdürmesine kıyıları ele geçirerek vesile olan devlet Osmanlı olmuştur.⁶ Fatih Sultan Mehmet döneminde (1451-1481) ise Osmanlı denizciliğinin en güçlü dönemlerinden biri yaşanmıştır. Osmanlı Devleti donanmasının denizlerde etkin olması 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'un fethedilmesinin ardından gerçekleşmiştir. Fatih, karaların ve denizlerin hükümdarı anlamını taşıyan "*Sultan-ı Berru Bahr*" unvanı ile anılmaya başlanmıştır.⁷ Fatih dönemi, Osmanlı Devleti'nin Karadeniz ve Doğu Akdeniz'e yönelik politikalarını oluşturduğu ve Batı Akdeniz'e doğru yayılma girişimleri başlattığı bir dönem olarak nitelendirilmiştir.⁸ Donanmanın İstanbul'un alınmasına etkisi, Haliç'te tersane inşası, Sinop, Amasra ve Trabzon Rum İmparatorluğu'nun alınması, Kırım seferi ile Cenevizlerden toprak elde edilmesi ve İtalya'da bulunan Otranto'nun ele geçirilmesi Osmanlı denizciliğinin geldiği noktayı gösteren olaylardan bazıları olmuştur.⁹

İstanbul'un fethini takiben inşası gerçekleştirilen ve silah ve mühimmat alanında alternatifsiz olan Tophane-i Âmire, merkezi Hükümetin kurdurarak işlettiği ve finansmanını sağladığı ilk tophane olmuştur. Osmanlı Devleti, 16. yüzyılda dönemin en güçlü donanmasına sahip olmasına sebep olan Tophane-i Âmire, Baruthane-i Âmire ve Tersane-i Âmire sayesinde Avrupa'da öneme sahip bir askerî sanayiye muhafaza etmiştir. Bu durum 17. yüzyıl sonuna kadar sürmüştür.¹⁰

II. Bayezid döneminde (1481-1512), Osmanlı denizciliği çağının ilerisinde bir noktaya ulaşmıştır. II. Bayezid'in, 1484 yılında önemli ticaret limanları Kili ve Akkerman'ı ele geçirmesiyle Karadeniz'den yapılan ticaretin çıkış noktalarının tamamı Osmanlı Devleti hakimiyetine geçmiş, ayrıca Doğu Akdeniz'de egemenlik elde edilmiştir. II. Bayezid tarafından, 1499 yılından itibaren stratejik önemi haiz olan Mora Yarımadası'nda konuşlu deniz üsleri İnebahtı, Modon, Koron ve Navarin'in ele geçirilmesi Osmanlı deniz gücünün göstergeleri olmuştur. Bu dönemde, Osmanlı Devleti'nin sınırları karaya kıyasla denizlerde daha çok büyümüş, deniz gücü kara gücünden daha üstün bir duruma gelmiştir.¹¹ Kanuni Sultan Süleyman döneminde (1520-1566), Osmanlı Devleti donanması

6 İdris Bostan, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 5.

7 Halil İnalçık, "Mehmed II", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.28, Ankara, 2003, s. 395.

8 Uğur Kurtaran, "Osmanlı Bahriye Teşkilatının Tarihsel Gelişimi", 2. *Turgut Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*, C.I., Muğla, 2013, ss. 495-496.

9 Nejat Tarakçı, *Deniz Gücünün Osmanlı Tarihi Üzerindeki Etkileri*, Deniz Basımevi, İstanbul, 2009, ss. 5-26; Ünal Özdemir, "Denizcilik Gücünün Tarihsel Gelişim Süreci ve Günümüz Denizciliğinin Şekillenmesindeki Rolü", *Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu Doğu Karadeniz I*, 6-17 Nisan 2012, Trabzon, 2012, ss. 315-332.

10 Yasin Şehitoğlu, Enes Kurt, *Türk Savunma Sanayii Tarihi (1934-2020), Dönemler ve Aktörler*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2021, s. 30.

11 Volkan Dökmeci, *Venedik Kaynaklarına Göre II. Bayezid ve I. Selim Dönemlerinde Osmanlı Denizciliği ve Korsanlık*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s. 3; H. J. Kisling, "Sultan II. Bayezid'in Deniz Politikası", *Türk Denizcilik Tarihi*, T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 2002, ss. 107-118.

denizlerde hakimiyet kurmuş, Avrupa'daki devletlerden bile ileri bir noktaya ulaşmıştır.¹² Barbaros Hayrettin Paşa, Turgut Reis ve Uluç Ali Reis gibi denizciler elde ettikleri zaferlerle bu dönemde öne çıkmışlardır.¹³ Böylece Osmanlılar, Kızıl Deniz, Hint Denizi, Karadeniz ve Akdeniz'de söz sahibi olma noktasına gelmiştir. Preveze Deniz Savaşı ve Cerbe Deniz Savaşları'nın kazanılması ve Hint Deniz Seferleri'nin düzenlemesi Osmanlıyı bir deniz devleti yapmıştır.¹⁴ II. Selim döneminde (1566-1574) donanmanın Akdeniz'de yarattığı hakimiyetin sonucu olarak, Akdeniz'de bulunan ülkeler Osmanlı İmparatorluğu'nun denizlerdeki yenilmezliğine inanmışlardır. Billhassa Kıbrıs'ın fethinden (1571) ve İnebahtı (Leponto) Deniz Savaşı'nda Osmanlıların yenilmesinin ardından göreve gelen Kılıç Ali Paşa'nın (1571-1587) Kaptan-ı Derya'lık görevi boyunca denizcilikte en yüksek başarı yakalanmıştır.¹⁵

Gerileme döneminde, Barbaros Hayrettin Paşa ve Turgut Reis'in yetiştirdiği Kaptan-ı Derya'ların yerine saraydan görevlendirilen yeniçeri kökenliler donanmayı idare etmeye başlamıştır. Bu durum denizlerde donanmanın zayıflamasına yol açmıştır. Osmanlı donanması, Kalyon tipi (Yelkenli) gemiler sayesinde 1770 yılında yaşanan Çeşme Deniz Muharebesi'ne kadar 80 yıl boyunca Akdeniz'de tekrar hakimiyet kurmuştur.¹⁶ 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'nın içinde gerçekleşen Çeşme Deniz Muharebesi sonucunda, Rusya Osmanlı donanmasını tümüyle yok etmiştir. 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Kırım'ın elden gitmesi, Rus ticaret gemilerinin Boğazlar'dan serbestçe geçiş hakkı kazanması ve 1788 yılında Osmanlı-Rus deniz savaşının kaybedilmesi sonucunda denizcilik alanında kötü gidiş sürmüştür.¹⁷ III. Selim döneminde (1789-1807) tersanenin ıslahı, birçok yeni gemi yapılması ve "*Bahriye Nizamnamesi*" çıkarılarak bahriyedeki tüm birimlerin sistemli bir yapıya dâhil edilmesi gibi çalışmalar denizcilik alanında bir toparlanma getirmiştir.¹⁸ 1804 yılında Tersane Emaneti kaldırılarak

12 A. Afet İnan, *Piri Reis'in Hayatı ve Eserleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987, ss. 9-17.

13 M. Cüneyt Yenigün, *Askeri, Hukuki, Ekonomik ve Dış Politik Açılardan Türk Deniz Politikası*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1997, s. 40; Bostan, Özbaran, *a.g.e.*, ss. 143-153.

14 Ali İhsan Gencer, "Türkiye'de Denizcilik ve Türklerin Denizciliğe Verdiği Önem", *İkinci Türk Denizcilik Gücü Sempozyumu, 15-16 Haziran 1999*, İstanbul, 1999, ss. 20-24; Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s. 63.

15 Ali İhsan Gencer, *Bahriye'de Yapılan Islahat Hareketleri ve Bahriye Nezareti'nin Kuruluşu (1789-1867)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s. 19.

16 Halil İnalçık, "Barbaros'tan İnebahtı (Leponto)'ya Akdeniz", *Türk Denizcilik Tarihi*, T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 2002, ss. 141-144; Yenigün, *a.g.t.*, ss. 63-64.

17 Tevfik İnci, *Deniz Tarihimizin Şeref Sayfaları*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2005, ss. 107-123; Uyanıker, *a.g.t.*, s. 6; Gencer, *a.g.e.*, ss. 24-25.

18 Murat Savaş Yaman, *Türk Kurtuluş Savaşı'nda T.B.M.M.'ye Bağlı Deniz Kuvvetleri Teşkilatının Kuruluşu*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2019, ss. 6-7.

Umûr-ı Bahriye Nezareti faaliyete geçirilmiştir.¹⁹ Fakat 1807 yılında yaşanan Kabakçı Mustafa İsyanı bu gidişatı sekteye uğratmıştır. Bu tarihlerde başlayan Mora İsyanı ve 1827 yılında meydana gelen Navarin Baskını'nda donanmanın yakılması Osmanlı denizciliğini yok olma noktasına getirmiştir. 1830 yılından sonra Osmanlı adına çözülme hızlanmıştır. Fransa'nın Cezayir'i işgalinin yanı sıra Mehmet Ali Paşa'nın Mısır İsyanı'nda donanmayı Mısır'a götürmesi, Osmanlıyı denizlerde müdafaasız bırakmıştır. Osmanlı'da gerileme hızlanmış ve çöküş dönemi başlamıştır. Akdeniz ve Karadeniz'e hükmeden Osmanlı donanması da çöküşün etkisi altına girmiştir.²⁰

Tanzimat Döneminde yapılan ıslahat hareketlerine bakıldığında, 1845 yılında Bahriye Meclisi açılmış, bir yıl sonra başarı sağlayamadığından kapatılmış, Daimi Bahriye Meclisi faaliyete geçirilmiş, bahriyenin gerçekleştireceği reformların istikrarlı olması hedeflenmiştir.²¹ Bu dönemde, Osmanlıyı en çok meşgul eden ülke Rusya olmuştur. Rusya'nın gerçekleştirdiği Sinop Baskını sonucunda Osmanlı Devleti neredeyse tamamen donanmasız kalmıştır. Bu gidişata Sultan Abdülaziz (1861-1876) son vermiştir. Buharlı ve zırhlı bir donanma oluşturulması çalışmalarına başlanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda İngiltere ve Fransa'nın ardından nicelik bakımından Akdeniz'in ikinci ve dünyanın üçüncü büyük donanması meydana getirilmiştir. Bu donanma Girit İsyanı'nda aktif olarak kullanılmış, Fransa ve İngiltere'den alınan gemiler sayesinde isyan bastırılmış ve donanmanın değeri görülmüştür. Abdülaziz devrinin sonuna doğru donanma: 106 gemi (30'u zırhlı), 26.000 personel ve 659 toptan oluşmuştur. Dönemin diğer ıslahat hareketi, 1867 yılında Kaptan-ı Derya makamının yerine "*Bahriye Nezâreti*"nin kurulması olmuştur. Yine aynı dönemde, modern bir tersane inşa ettirilmesi, askerî okulların modernize edilmesi ve güçlü toplar ile sahillerin korunması gibi faaliyetler gerçekleştirilmiştir.²²

II. Abdülhamid dönemine (1876-1909) gelindiğinde Osmanlı Donanması: 22 zırhlı, 82 zırhsız gemi, 763 top ve 15.000 mürettebattan oluşturulmuştur. II. Abdülhamid, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra donanmayı Haliç'te tutmuştur. Devletin mali yapısını gözönünde bulundurarak kara gücünü

19 Nejat Gülen, *Şanlı Bahriye: Türk Bahriyesinin İki Yüz Yıllık Şanlı Tarihçesi 1773-1973*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2001, s. 39.

20 Ali İhsan Gencer, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Donanması ve Bahriye Nezareti", *Türk Denizcilik Tarihi*, T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 2002, ss. 223-238; Gökhan Atmaca, Doğan Tanrıverdi, *Türklerin Tarihinde Otuz Büyük Deniz Savaşı*, Denizler Kitabevi, İstanbul, 2016, s. 302-315; *Türk Silahlı Kuvvetleri (1923-1983)*, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1984, s. 30.

21 Ali İhsan Gencer, "Bahriye" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.IV, İstanbul, 1991, ss. 501-509; Uyanıker, *a.g.t.*, s. 6.

22 Zeki Arıkan, Lütfü Sancar, *Türk Denizcilik Tarihi*, C.II, Deniz Basımevi, İstanbul, 2009, s. 147; Celalettin Yavuz, "Sultan Abdülaziz Donanması, Yelkenli Teknelere Buhar Makineli Gemilere Geçiş, Bitmeyen Reform İhtiyaçları", *XIII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, C.III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2002, ss. 1805-1837; Daniel Panzac, *Osmanlı Donanması (1572-1923)*, Çev. Ahmet Maden, Sertaç Canpolat, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018, s. 330.

modernize etmeye karar veren padişah, donanmaya öncelik vermemiştir. Bununla birlikte II. Abdülhamid donanmayı tamamen ihmal etmemiştir. Bu kapsamda, Haliç Tersanesi'nde inşa edilen ve İzmit Tersanesi'nde kızığa konan gemiler, Fransa'ya sipariş verilen muhripler, gambotlar ve torpidobotlar, İtalya'ya siparişi verilen torpidobotlar, 1886-1887 yıllarında donanmaya katılan Abdülhamid ve Abdülmecid denizaltıları, 1904 yılında envantere giren Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri Osmanlı Donanması'nın önemli gemileri olmuştur.²³

Trablusgarp ve Balkan Savaşları, güçlü bir donanmaya olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Osmanlı Devleti, bu periyotta küçük bir deniz gücü olan Yunan Donanması karşısında bile Ege Adaları'nı koruyamamıştır. Birinci Dünya Savaşı'na giren Osmanlı Donanması Çanakkale deniz savaşlarında büyük başarılar elde etmesine rağmen devletin yıkılışı önlenememiştir.²⁴ Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminde Bahriye Nazırı Rauf Bey (Orbay) ile İngiliz Amiral Calthorpe arasında 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi imzalanmıştır. Bu kapsamda, Boğazlar'dan geçiş serbest olacak, ordunun terhis edilmesi sağlanacak, donanma ile denize ait tesisler müttefik güçlerin kontrolüne girecektir.²⁵

1. Bahriye Dairesi Dönemi

Umuru Bahriye Müdürlüğü, TBMM Hükümeti tarafından ülke genelinde denizcilik faaliyetlerini yürütmek üzere 10 Temmuz 1920 tarihinde Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ne bağlı olarak Ankara'da kurulmuştur.²⁶ Müdürlüğün görevleri: Millî Mücadele'ye iştirak eden gemiler ve limanların yönetimini sağlamak, mahalli tekneler ile gönüllülere görev tahsis etmek, gemilerin bakım ve onarımlarını yapmak, bütçeyi yönetmek, denize ilişkin yasa tasarısı ve planları hazırlamak ve kaçak yapılan nakliyatı önleyecek tedbirleri almak olarak belirlenmiştir.²⁷ Müdürlük, Hükümetin finans kaynaklarının sınırlı, mevcut deniz teşkillerinin teşkilat, personel ve malzeme bakımından yetersiz durumda olduğu dönemde donanma oluşturma çalışmaları yürütmüştür.

23 Ferdi Uyanıker, *Türk Donanmasında Mecidiye Kruvazörü*, Marmara Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, ss. 51-60; Saim Besbelli, "İstibdat Devrinin Osmanlı Donanması", *Donanma Dergisi*, C.76, S.440, Ocak 1963, ss. 22-34.

24 Mustafa Hergüner, "Denizciliğimizin Kurtuluş Savaşı'ndaki Yeri", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, S.567, Kasım 1996, ss. 51-62.

25 Afif Büyüktuğrul, *Büyük Atamız ve Türk Denizciliği*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 2006, ss. 30-31.

26 Ercan Kostak, *Soğuk Savaş Döneminde Türkiye'nin Askerî Teknoloji Kaynakları (1946-1990)*, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale, 2023, s. 118; Mustafa Hergüner, *Cumhuriyetimizin Başlangıç Yıllarındaki Denizciliğimize İlişkin Bir İnceleme (1923-1930)*, İstanbul ve Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz Bölgeleri Deniz Ticaret Odası Yayınları, No. 62, İstanbul, 2003, s. 5.

27 *Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi 1923-1935*, C.I, Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü Yayınları, Ankara, s. 3; Fiğen Atabey, "Cumhuriyet Donanması'nın Oluşum ve Gelişim Süreci (1923-1938)", *Selçuk Türkiyat Dergisi*, S.59, Ekim 2023, s. 319.

Mevcut karayollarının yetersizliği ve işgal donanmasının yoğun denetimlerine rağmen, Rusya'dan ve yabancı devlet limanlarından silah, cephane ve yardım malzemelerinin temin edilmesinde önemli rol oynayarak askerî nakliyata yönelik vazifesini üstün bir gayretle başarmıştır. Sağlanan bu başarının Millî Mücadele'nin kazanılmasında olumlu etkisi olmuştur.²⁸ Müdürlüğün Karargâhı'nda 6 daire teşkil edilmiştir.²⁹ Bu daireler: Personel, Harekat, Levazım ve İkmal, Limanlar ve Deniz Ticareti, Muhasebe ve Tahakkuk ile Sıhhiye Dairesi'dir. Cephe teşkilatında da: Trabzon Nakliyatı Bahriye Kumandanlığı, Ereğli Nakliyatı Bahriye Kumandanlığı, Amasra Bölge Kumandanlığı, Samsun Bahriye Müfrezesi Kumandanlığı, Eğirdir Gölü Bahriye Müfrezesi Kumandanlığı, Ermis (Van Gölünde) Tersane Kumandanlığı, İzmit Bahriye Kumandanlığı ve Fethiye Bahriye İhtiyat Kumandanlığı kurulmuştur.³⁰

TBMM Hariciye Vekili Bekir Sami Bey'in, Rusya ile 17-24 Ağustos 1920 tarihleri arasında gerçekleştirdiği görüşmeler sonucunda, sekiz maddelik bir yardım anlaşması imzalanmıştır.³¹ Anlaşma ile deniz nakliyatına olan ihtiyaç artmış, gemi ve taşıma araçları çoğalmış, görev yapan deniz subay ve erlerinin fazlaşması neticesinde mevcut teşkilat yapısının büyütülmesi gerekmiştir.³² Bu gelişmeler üzerine 1 Mart 1921 tarihinde Umuru Bahriye Müdürlüğü isim değiştirmiş ve Bahriye Dairesi ismini almış, Deniz Kuvvetleri'nin harekât ve idarî faaliyetlerinden sorumlu tutulmuştur.³³ 14 Kasım 1922 tarihinde Bahriye Dairesi İstanbul Bahriye Komutanlığı'nın Karargâhı'na dönüştürülerek küçük ebatlı gemilerin tadilatının yapılması hedeflenmiştir.³⁴

28 İsmail Sinan Şahin, "Kurtuluş Savaşı'nda Türk Bahriyesinin Deniz Harekât ve Faaliyetleri", *Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri I*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1996, ss. 435-436; Nurcan Bal, Figen Atabey, *Türk Deniz Kuvvetleri Bin Yılın Güncesinden Seçmeler*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, s. 172; *Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi 1923-1935*, C.I, s. 4.

29 Afif Büyüktuğrul, *Cumhuriyet Donanması (1923-1960)*, Deniz Basımevi, İstanbul, 1967, s. 4; Rasim Ünlü, "Birinci Dünya Harbi'nden Önce Cumhuriyetin Kuruluşundan Sonra Türk Bahriyesinin Yeniden Organizasyonu ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığının Oluşumu ve Askerî Sonuçları 1923-1949", *Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri II*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1997, ss. 163-164; Methi Bayar, *İstiklal Savaşı'nda Türk Denizciler*, Çev. Güner Ohrlü, Mustafa Öztürk, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, Ankara, 2004, ss. 23-24.

30 Sabit Çetin, *İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Ordusu: Aktif Tarafsızlık Siyaseti Çerçevesinde Askerî Hazırlıklar*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2014, s. 57; Uyanıker, "II. Dünya Savaşı Sürecinde", *a.g.t.*, s. 9.

31 Rusya ile yapılan anlaşmanın ayrıntıları için bkz: Şerafettin Turan, *Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne (2. Kitap)*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998, ss. 155-156; Ülkü Çalışkan, "Türk Kurtuluş Savaşında Sovyet Rusya'nın Mali ve Askerî Yardımları", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C.9, S.9, Bahar 2006, s. 43.

32 Rahmi Doğanay, "Millî Mücadele'nin Deniz Cephesi", *Türkler Ansiklopedisi*, C.XVI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 195-196; *Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi 1923-1935*, C.I, ss. 3-4.

33 *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, 1. Baskı, Ankara, 2002, ss. 8-9; Afif Büyüktuğrul, *Büyük Atamız ve Türk Denizciliği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1969, s. 82.

34 *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri*, Harita Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1982, ss. 168-169; *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, *a.g.e.*, s. 14.

Bahriye Dairesi'nin, Kurtuluş Savaşı boyunca toplam 22.000 ton silah, cephane ve malzemeyi Rus Limanları'ndan Karadeniz'deki Türk Limanları'na taşıtarak çok önemli hizmetleri olmuştur.³⁵ Bu hizmetlerine ilave olarak:

- Karadeniz'deki büyük liman şehirlerinin tamamında ve savaşın gelişmesi paralelinde Ege, Marmara ve Akdeniz'de toplam otuz dört Liman Reisliği (Başkanlığı) ve Bahriye Kumandanlığı kurulmuştur.

- Karadeniz sahilinde Gözetleme İstasyonları kurularak düşmana ait gemilerin izlenmesi ve nakliyatın güvenliği sağlanmıştır.

- Trabzon, Samsun ve Ereğli Bahriye Müfrezeleri kurularak, Pontusçularla başarılı bir şekilde mücadele edilerek bölgede güvenlik teşkil edilmiştir.

- Samsun'da Bahriye Divanı Harb-i Daimisi, Ganaim-i Bahriye Mahkemesi ve Geçici Bahriye Mektebi oluşturulmuştur.

- Amasya'da Bahriye Tayyare İstasyonu açılarak kullanılması sağlanmıştır.

- Eğridir Gölü, Van Gölü ve Ernis'de Bahriye Müfrezeleri oluşturularak yeni tekneler imal ettirilmiş ve kısıtlamalara rağmen ordunun nakliyat hizmetleri yürütülmüştür.

- Fethiye'de Fethiye Grubu (Bataryası) kurularak Yunan Kruvazörü Elli'ye baskın yapılmıştır.

- İstanbul'daki gizli bahriye örgütleri desteklenmiştir.³⁶

Kurtuluş Savaşı sırasında deniz gücü, sayıca az motorgambot ve denizci personelden meydana gelmiştir. Deniz Kuvvetleri, çok limitli olanaklara karşın, sorumluluğuna aldığı görevleri başarılı bir şekilde yerine getirmiştir.³⁷ Heybeliada Bahriye Mektebi, 1921-1927 yılları arası periyotta eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunmuş ve 27 Mayıs 1928 tarihinde Deniz Lisesi olarak adlandırılmış, Genelkurmay Başkanlığı'na eğitim, öğretim ve disipline yönelik görevler; Müdafaa-i Milliye Vekaleti'ne mali ve idari görevler için bağlantı sağlanmıştır.³⁸

Lozan Barış Antlaşması'nın hükümleri gereğince Boğazlar bölgesi hem askerden arındırılmış, hem de Boğazlardan geçişi denetlemekle görevli

35 Mithat Işın, *İstiklâl Harbi Deniz Cephesi*, Deniz Basımevi, İstanbul, 1946, ss. 149-154; *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Dönemi Türk İstiklal Harbi Özet Tarihi, Genelkurmay Basımevi, C.IV, Kısım I, Ankara, 2001, s. 483.

36 Şemsi Bargut, *E. Dz.Kur.Alb. Şemsi Bargut'un Anıları*, Donanma Komutanlığı Deniz Tarihi Arşivi Müdürlüğü Yayınları, Kocaeli, 2002, s. 9; Uyaniker, *a.g.t.*, s. 11.

37 *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, s. 10; *Türk Deniz Kuvvetleri*, (Denizlerin Koruyucuları), Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Merkez Daire Başkanlığı Basımevi, Ankara, 2003, s. 55.

38 *A.g.e.*, s. 330; Mehmet Özel, *Türk Ordusu*, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 153.

Milletler Cemiyeti'ne bağlı olarak çalışan Türk deniz subayı başkanlığında özel bir Boğazlar Komisyonu'nun yönetimine bırakılmıştır. Boğazlar'ın askerden ve silahtan arındırılmasından doğan zafiyeti gidermek üzere 1924 yılında İzmit'te Marmara Üssü Bahri ve Kocaeli Müstahkem Mevki Komutanlığı adı altında yeni bir komutanlık teşkil edilmiştir.³⁹ Bu dönemde Gölcük, donanmanın ana merkezi konumuna getirilmiştir.⁴⁰

Donanma, Cumhuriyet'in ilanını takiben TBMM Hükûmeti'nin emrinde olarak Cumhuriyet Donanması ismini almış, mevcudu fazla fakat görev yapamaz durumda Haliç'te demirlemiştir.⁴¹ Cumhuriyet Donanması, onarım gerektiren 11-30 yaşları arasında 5 adet muhrip, 1 adet savaş gemisi, 5 adet kruvazör, 3 adet mayın gemisi, 17 adet ganbot, 8 adet torpidobot ve yardımcı sınıf gemilerden oluşmuştur.⁴² Çoğunluğu göreve uygun hâlde değildir.⁴³ 1923 yılında İtalya'dan 10 adet Savioa deniz karakol uçağı ve Almanya'dan 2 adet Rohrbach deniz bombardıman uçağı alınarak envantere katılmıştır.⁴⁴ Bahriyenin bütçesi 3 milyon 163 bin 745 liradır. 1924 yılında Yavuz muharebe kruvazörünün onarımı ve denizaltı alımı maksadıyla bütçeye iki milyon lira ödenek dâhil edilmiştir.⁴⁵

Cumhuriyet Donanması'nın ilk büyük savaş gemisi Hamidiye kruvazörüdür. 1924 yılının Şubat ayı başında onarımı bitirilen Hamidiye kruvazörü, aynı yıl içinde altı ay süren Akdeniz, Marmara ve Karadeniz'de bulunan limanları ziyaret etmiştir.⁴⁶ Bu ziyaretler kapsamında Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal (Atatürk), halkın güvenini kazanmak ve daha yakın ilişkiler kurmak amacıyla 29 Ağustos 1924 tarihinde Dumlupınar'dan yurt gezisi başlatmış, 18 Ekim 1924 tarihinde biten gezi 50 günde sonuçlanmıştır. Karadeniz gezisi, 11-24 Eylül 1924 tarihleri arasında kapsamış ve gezide Hamidiye Kruvazörü kullanılmıştır.⁴⁷ Kurtuluş Savaşına büyük hizmetleri olan ve Atatürk inkılâpları ile özdeşleşen Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon ve Rize gibi Karadeniz'in önemli

39 Ferdi Uyanık, "Gölcük Deniz Ana Üs Komutanlığının Tarihi Gelişimi (1921-2016)", *SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, C.31, S.1, 2021, s. 85.

40 Çetin, *a.g.t.*, ss. 57-58; Atabey, *a.g.m.*, s. 323.

41 Kostak, *a.g.e.*, s. 119; *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, s. 14.

42 Said Arif Terzioğlu, *Türk Ordusu*, İstanbul: Başnur Matbaası, 1965, s. 85; Kostak, *a.g.e.*, s. 120.

43 *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında*, *a.g.e.*, s. 179; Kostak, *a.g.e.*, s. 120.

44 1935 yılına kadar hizmette kalan uçaklar İngiltere'den alınan 6 adet uçak ile (Southampton) değiştirilmiştir. Bahse konu uçaklar, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar İzmir'de konuşlanmıştır. Bkz: Y. Necdet Çelik, Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2005*, Deniz Basımevi, 2. Baskı, İstanbul, 2005, s. 160; *Türk Deniz Kuvvetleri*, (Denizlerin Koruyucuları), ss. 221-222.

45 *Cumhuriyetimizin 75. Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri*, Yay. Haz. Cemalettin Taşkıran, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s. 127; Ergün Demirel, "Cumhuriyetimizin 61'inci Yılında Deniz Kuvvetlerimiz", *Güncel Konular*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, S.5, 1984, s. 8.

46 Atabey, *a.g.m.*, s. 321.

47 Ercan Kostak, *Soğuk Savaş Döneminde Türkiye'nin Askerî Teknoloji Kaynakları (1946-1990)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2023, s. 87; Afif Büyüktuğrul "Türkiye Cumhuriyeti Donanmasının Ellinci Yılı", *Belleten*, S.145-148, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1973, s. 503.

limanlarının ziyaret edildiği bu gezi boyunca Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal (Atatürk), askerî denizciliğin geldiği noktayı yakından incelemiştir. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal (Atatürk), Hamidiye kruvazöründeki subaylarla geleceğin Türk Donanması ile ilgili de birçok görüşme yapmıştır.⁴⁸ Deniz meselelerini yakından inceleyen Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in (Atatürk), bu gezi esnasında Gemi Komutanı Binbaşı Hüsamettin (Ünsel) Bey'e söylediği sözler O'nun Cumhuriyet Donanması'na bakışının bir yansımasıdır. Bu sözleri: *"Gezim sırasında gördüğüm düzen, disiplin ve eğitim bana geleceğin Cumhuriyet Donanması adına çok kuvvetli ümitler vermiştir. Ben daha yakından ilgili olarak Cumhuriyet Donanması'nın oluşumuna yardım edeceğim. Bu seyahatim, bana güzel Karadeniz şehirlerini ve Bahriyemizi tanıttı. Bunu sağlayan Hamidiye'nin komutanına, subaylarına ve personeline içten teşekkürlerimi takdim ederim..."* şeklindedir.⁴⁹ Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal (Atatürk), 18 Ekim 1924 tarihinde Ankara'ya dönmüş ve Karadeniz gezisinden edindiği izlenimleri TBMM'de milletvekillerine anlatmıştır.⁵⁰ Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in (Atatürk) gerçekleştirdiği Karadeniz gezisi ile Türkiye Cumhuriyeti ve Bahriye Vekâleti'nin deniz politikası ortaya çıkmıştır.⁵¹

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in (Atatürk) Hamidiye kruvazörü ile yapmış olduğu Karadeniz gezisinin ardından 1 Kasım 1924 tarihinde gerçekleştirdiği TBMM'yi açış konuşmasında söylediği: *"Efendiler! Bahriye'yi esaslı ve ciddi bir biçimde ıslah etmek düşünülmelidir. Bu konuda başlangıç noktası, özellikle seçkin elemanları hak ettikleri gibi yetiştirip, onlardan memleketin ivedi gereksinimlerinde yararlanmak ve herhalde memleketin gücünün üzerinde hayallerden de uzak durmak olmalıdır."* sözleri, Bahriye Vekâleti'nin (Deniz Bakanlığı) kurulması için büyük vesile olmuştur.⁵²

2. Bahriye Vekâleti Dönemi

Atatürk'ün Hamidiye kruvazörü ile gerçekleştirdiği gezinin ardından verdiği direktifler çerçevesinde Bahriye Vekâleti'nin kurulmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bahriye Vekâleti'nin kuruluşu amacıyla Kastamonu Milletvekili Ali Rıza Bey tarafından 30 Aralık 1924 tarihinde TBMM'ye sunulan önergede: *"... Üç tarafı denizlerle çevrili ve binlerce mil uzunluğundaki kıyılara sahip ülkemizin deniz savunması ve tesisleriyle deniz ticaretimizin gelişmesi ve ilerlemesi gerektiği*

48 Mustafa Hergüner, *İkinci Dünya Savaşında Türk Denizciliği*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 187; Uyanıker, a.g.t., s. 11.

49 Büyüktuğrul, *Büyük Atamız ve Türk Denizciliği*, 2006, s. 51; Atabey, a.g.m., s. 321.

50 Falih Rıfki Atay, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2003, s. 248.

51 Raşit Metel, *Atatürk ve Donanma*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, İstanbul, 1966, s. 44; *Türk Deniz Kuvvetleri*, (Denizlerin Koruyucuları), a.g.e., ss. 58-59.

52 *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C.I, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s. 351; *İstiklal Harbinde Bahriyemiz*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, Ankara, 2008, s. 201.

görüştünden hareketle, bahriyemizin yeniden kurulmasına ve donanmamızın düzenlenmesine acilen gerek vardır. Bundan böyle bahriye, Millî Müdafaa Vekâleti'ne bağlı bir şube ile idare edilemez. Ülkenin deniz savunmasıyla ve donanmamızın yeniden kurulmasıyla ilgili önemli konuların uzmanlık çerçevesinde yürütülebilmesi, ancak Bahriye Vekâleti'nin kurulmasına bağlıdır." gerekçeleri yer almıştır.⁵³

TBMM'de uzun tartışmaların ardından 30 Aralık 1924 tarihinde kabul edilen Bahriye Vekâleti Teşkiline Dair Kanun 14 Ocak 1925 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.⁵⁴ Deniz Kuvvetleri'nde 31 Aralık 1924 tarihinden geçerli Bahriye Vekâleti dönemi başlamıştır.⁵⁵ Türk Deniz Kuvvetleri'nin oluşumu için en önemli gelişmelerden birisi olan Bahriye Vekâleti, Müdafaa-i Milliye Vekâleti'nden (Millî Savunma Bakanlığı) ayrı çalışacak, eğitim, tatbikat ve denetleme gibi görev alanlarında Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne (Genelkurmay Başkanlığı) bağlı olacaktır.⁵⁶ Bahriye Vekâleti 6 daireden oluşturulmuştur. Bunlar: Donanma, personel, levazım, teçhizat, imalat ve sıhhiye daireleridir. Deniz okulları ise yeni kurulan Deniz Okulları ve Kurslar Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. Gemilerin faaliyetlerinden sorumlu olan Deniz Kurmay Başkanlığı, Genelkurmay Başkanlığı'na doğrudan bağlanmıştır. Böylelikle savaş gemilerinin eğitimleri, sevk ve idaresi ile istihbarat faaliyetleri Genelkurmay Başkanlığı'na bağlanmıştır.⁵⁷

Bahriye Vekâleti tarafından öncelik verilen konu, ülkenin ekonomik koşullarını da göz önünde bulundurarak, mevcut imkânlar ölçüsünde donanmanın çekirdeğini meydana getirmek olmuştur. Bu nedenle, donanmayı oluşturma ve geliştirme uzun vadeli bir programa dayandırılmıştır. Başlangıçta maddi imkânsızlıklar sebebiyle yurt dışından yeni gemi alınması yerine mevcut gemilerin tamir edilmesine ve altyapı yatırımlarına ağırlık verilmiştir. 1924 yılında 7 milyon lira olan donanma bütçesi, 1925 yılında Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in (Atatürk) emriyle 15 milyon liraya çıkarılmıştır. Bahriye Vekâleti'nin ilk icraatı olarak Yavuz muharebe kruvazörünün onarımına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Yavuz muharebe kruvazörünün onarımı için İstanbul'da büyük bir havuzun bulunmaması nedeniyle, bir Alman şirketinin İzmit Körfezi'nde bir yüzer havuz yapması, akabinde geminin bir Fransız şirketi tarafından onarılması planlanmıştır. Yavuz muharebe kruvazörü, onarımının yapılması amacıyla Gölcük'e getirilmiştir. Yavuz muharebe kruvazörünün onarımı ve ardından yapılacak modernizasyonu için Gölcük'te "*Fen Müşavirliği (Yavuz Tamirat Komisyonu Başkanlığı)*" oluşturulmuştur. İlerleyen zamanda Gölcük'te birçok onarım atölyeleri, barınma barakaları, torpido, mayın ve akümülatör fabrikaları faaliyete geçirilmiştir. Gölcük'te Yavuz muharebe kruvazörünün havuzlanması için 9 Mayıs 1925 tarihinde Alman Flender şirketi

53 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre II, İçtimai Sene II, C.II.

54 Resmi Gazete, S.82, 14.01.1925; Atabey, a.g.m., s. 322.

55 Düstur, 3. Tertip, C.14, Başvekalet Matbaası, Ankara, 1933, s. 601; Terzioğlu, a.g.e., s. 85.

56 Atabey, a.g.m., s. 322.

57 Çetin, a.g.t., s. 59; Uyaniker, a.g.t., s. 14.

ile bir protokol imzalanmıştır. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal (Atatürk), 21 Eylül 1925 tarihinde Bursa'ya yaptığı seyahat sırasında İzmit'e kadar trenle gelmiş, Mudanya'ya deniz yoluyla geçmeden önce henüz onarılmamış olan Yavuz muharebe kruvazörünü ziyaret etmiştir.⁵⁸

Bahriye Vekâleti döneminde Cumhuriyet Donanması: Hamidiye, Mecidiye kruvazörleri, Peyk-i Şevket, Berk-i Satvet torpido kruvazörleri, Turgut Reis zırhlısı, Bafra, Samsun ve Taşoz muhriplerinden meydana gelecek şekilde teşkilatlandırılmıştır. Bahriye Vekâleti'nin hazırladığı program çerçevesinde 2 adet denizaltı gemisi alınması, Gölcük'te tersane kurulması ve yabancı bir heyet aracılığıyla personelin niteliğinin artırılması hedeflenmiştir. Donanmada atış birliğini sağlamak için Hamidiye, Mecidiye, Peyk-i Şevket, Yavuz ve Turgut Reis gemilerinin topçu personelinin Turgut Reis gemisinde bir araya gelmesiyle Cumhuriyet Donanması'nın ilk topçu atışı, 5 Mayıs 1924 tarihinde Erdek'te yapılmıştır.⁵⁹

Bahriye Vekâleti döneminde Yavuz muharebe kruvazörünün havuzlanma ve onarım çalışmalarının yanı sıra, donanma personelinin eğitimine önem verilmiştir. Birçok deniz subayı denizaltıcılıkla ilgili yaşanan gelişmeleri yakından takip edebilmek amacıyla Almanya, Hollanda, İsveç ve Fransa gibi ülkelere eğitime gönderilmiştir. Cumhuriyet Donanması'nın ilk talimnameleri hazırlanmış, kurumsallaşmaya yönelik ilk adımlar atılmıştır. Darıca Müstahkem Mevkii, Marmara Üssü Bahri Komutanlığı'na bağlanmıştır. İtareis sınıfı gambotlar Gümrük İdaresi'ne devredilmiştir. Hollanda'ya I. İnönü ve II. İnönü ismi verilen 2 adet denizaltı inşa ettirilmiştir. Turgutreis zırhlısı, Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri, Peyk-i Şevket ve Berk-i Satvet torpido kruvazörleri, Basra, Samsun ve Taşoz gambotlarının onarımları ile bakımları yapılmıştır. Donanma personelinin savaş yeteklerini geliştirmek için 1926 yılında Almanya'dan emekli Tümamiral Von Gagern başkanlığında 5 uzman subay ve 4 uzman astsubaydan meydana gelen eğitim heyeti getirilmiştir. Bu heyet tarafından gemilerde torpido, top ve telsiz subay kursları açılmış ve gemi personelinin sistemli eğitim alması sağlanmıştır. Yurt dışındaki kurslara personel gönderilmiştir. Şapka, ilk defa Bahriye Vekili ve Bahriyeli subaylar tarafından giyilmiştir.⁶⁰ Donanmada ilk defa tatbikat ve silahlı eğitimlere başlanmıştır. Cumhuriyet tarihinin ilk deniz manevrası 1926 yılında icra edilmiştir.⁶¹ Bu manevrada Basra, Hamidiye, Samsun Peyk-i Şevket ve Taşoz gemilerden oluşan Cumhuriyet Donanması ilk defa denize çıkararak Marmara ve Kuzey Ege'de liman

58 Uyaniker, *a.g.m.*, s. 85; Metel, *a.g.e.*, s. 100; Atabey, *a.g.m.*, ss. 323-324.

59 Atabey, *a.g.m.*, s. 323.

60 Rasim Ünlü, "Atatürk Döneminde Denizcilik", *Türk Denizcilik Tarihi II*, Ed. Zeki Arıkan, Lütfi Sancar, Deniz Basımevi, İstanbul, 2009, s. 205; Hergüner, *İkinci Dünya Savaşında*, s. 196; Uyaniker, *a.g.t.*, s. 16; Atabey, *a.g.m.*, ss. 324-325.

61 Afif Büyüktuğrul, "Atatürk ve Fatih'in deniz politikaları", *IX. Türk Tarih Kongresi (21-25 Eylül 1981) Bildiri Kitabı-III*, TTK Basımevi, Ankara, 1989, s. 2097; Metel, *a.g.e.*, ss. 70-71.

ziyaretleri gerçekleştirmiştir.⁶² TBMM’de kabul edilen 19 Nisan 1926 tarihli ve 815 sayılı Kabotaj Kanunu, 1 Temmuz 1926 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kabotaj Kanunu ile, Türk deniz ticaretine milli bir kimlik kazandırılmıştır. Yabancı bayraklı gemilerin imtiyazları kaldırılmış, Türkiye Cumhuriyeti’ndeki limanlar arasında yolcu ve eşya taşımacılığıyla limanlardaki kılavuzluk hizmetleri Türk bayraklı gemilere verilmiştir. Kabotaj hakkı ile modern ve güçlü Türk Donanması yolunda önemli adımlar atılmıştır.⁶³ 1925 yılında Ticaret-i Bahriye Müdürlüğü Bahriye Vekâleti’ne bağlanarak askerî ve sivil denizcilik işleri birbirinden ayrılmıştır. Bu kapsamda, İstanbul Tersanesi’nin Taşkızak kısmı, Taşkızak Tersanesi adı ile Deniz Kuvvetleri’ne bağlı kalmış, Haliç ve Camialtı kısımları ise Türkiye Seyr-i Sefain İdaresi’ne bağlanmıştır.⁶⁴ Kasımpaşa havuz ve tersaneleri donanma kuruluşundan çıkarılarak 27 Aralık 1927 tarihinde Türkiye Seyr-i Sefain İdaresi’ne (Deniz Ticaret Yolları) bağlanmıştır.⁶⁵

3. Deniz Müsteşarlığı Dönemi

Yavuz muharebe kruvazörünün onarımı sürecinde; Bahriye Vekili İhsan (Eryavuz) Bey’in hazineye zarar verecek şekilde ihmali, Yavuz muharebe kruvazörünün onarımının uzaması ve Flender şirketince yapılan havuzun zarar görmesi gerekçeleriyle Bahriye Vekâleti, Bahriye Vekâletinin İlgasına Dair 16 Ocak 1928 tarihli ve 1198 sayılı Kanun gereğince kapatılmış ve Müdafaa-i Milliye Vekâleti görevlerini devralmıştır.⁶⁶ Aynı tarihte yürürlüğe giren Teşkilat Kanunu gereğince Deniz Müsteşarlığı faaliyete geçmiştir.⁶⁷ Donanmanın, eğitim ve harekât yönünden Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti’ne, idari ve lojistik yönden Müdafaa-i Milliye Vekâleti’ne bağlantısı gerçekleştirilmiştir.⁶⁸ Müsteşarlık, bağlısı 7 adet şube ile yapılandırılmıştır. Bu şubeler: Donanma, Sıhhiye, Teçhizat, İmalat, Zat İşleri, Okullar ve Levazım’dır. Karargâh teşkilatı bu hâliyle 1949 yılına kadar sürmüştür.⁶⁹

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal (Atatürk), güçlü bir donanmaya sahip olmayı amaç edinmiştir. 4 adet denizaltı gemisi, 4 adet muhrip alınması ve Yavuz muharebe kruvazörünün tamirinin sağlanması hedeflerinden bazılarıdır. Yavuz muharebe kruvazörünün faaliyeti sağlanabilirse Yunan Donanması

62 İ. Bülent Işın, *Cumhuriyet Bahriyesi Kronolojisi*, Deniz Basımevi, İstanbul, 2006, s. 19.

63 *Resmi Gazete*, S.815, 29.4.1926, s. 359; Atabey, *a.g.m.*, s. 325.

64 M. Koraltürk, “Türkiye’de Gemi İnşa Sanayinin Tarihsel Gelişimi”, *Türk Denizcilik Tarihi II*, Ed. Zeki Arıkan, Lütfi Sancar, Deniz Basımevi, İstanbul, 2009, s. 248.

65 Zeki Çevik, “Kocaeli’nin Gururu Gölcük Tersanesi: Resmi Belgeler ve İstanbul Basımına Yansımaları (1933-1960)”, *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-IV Bildiri Kitabı, II*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2018, s. 898; Işın, *a.g.e.*, s. 22.

66 *TBMM Zabıt Ceridesi*, 16.01.1928; *Resmi Gazete*, S.793, 21.01.1928.

67 Kostak, *a.g.t.*, s. 88; *Resmi Gazete*, S.793, 21.01.1928.

68 *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, s. 24; Ünlü, *a.g.b.*, ss. 169-171; Kostak, *a.g.e.*, s. 121.

69 *Türk Deniz Kuvvetleri (Denizlerin Koruyucuları)*, s. 63; *Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılında*, *a.g.e.*, s. 169.

ile rekabet edilebilecek ve dış politikadaki etkinlik artacaktır. Bu kapsamda Yavuz muharebe kruvazörünün yabancı firmalar vasıtasıyla ülke içerisinde tamiri kararlaştırılmıştır. 1927 yılında başlatılan onarmaya yönelik çalışmalar neticesinde 11 Ağustos 1930 tarihinde yeniden faaliyeti sağlanmıştır.⁷⁰ Donanma 1929 yılında İstanbul'dan Gölcük'e taşınmış, ayrıca İstanbul Tersanesi Gölcük'te faaliyete geçmiştir.⁷¹ Karadeniz Bahriye Komutanlığı 1929 yılında kapatılmıştır.⁷²

Deniz Kuvvetleri, yurt dışından alım yapılarak güçlendirilmek istenmiş; 1931 yılında Adatepe, Kocatepe muhripleri; Deniz Kuşu, Doğan ve Martı hücumbotları; Sakarya ve Dumlupınar denizaltıları; 1932 yılında Tınaztepe, Zafer muhripleri envantere dâhil edilmiştir.⁷³ Donanma Komutanlığı'na 24 Kasım 1931 tarihinde Harp Filosu Komutanlığı ismi verilmiştir.⁷⁴ Donanmaya dâhil olan gemiler neticesinde, Harp Filosu Komutanlığı: Denizaltı Filosu Komutanlığı, Filotilla Komodorluğu, Harp Filosu Komutanlığı ve İhtiyat Filosu şeklinde yeniden teşkilatlandırılmıştır.⁷⁵

Cumhuriyet Donanması, 1930 yılından sonra Yavuz muharebe kruvazörünün faaliyetinin sağlanması ve yurt dışından satın alınan gemilerle Balkan devletlerinin donanmalarından daha güçlü bir kuvvet hâline gelmiştir.⁷⁶ TBMM'de onaylanan 8 Mayıs 1933 tarihli ve 2173 sayılı Kanun ile Donanma Üssü'nün Gölcük'te kurulmasına karar verilmiştir.⁷⁷ Bu dönemde Gölcük, donanmanın ana merkezi konumuna getirilmiştir.⁷⁸ Gemi ihtiyacının millî kaynaklar kullanılarak çözülmesini isteyen Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal (Atatürk), 26 Mayıs 1934 tarihinde Gölcük akaryakıt gemisinin yapımı için Gölcük Tersanesi'nde kızağa konmasını sağlamış ve 1 Kasım 1935 tarihinde yapılan bir törenle gemi denize indirilmiştir.⁷⁹ 1255 ton ağırlığında ve 10 deniz mili sürate sahip olacak şekilde inşa edilen Cumhuriyet döneminin bu ilk millî gemisi, Türk mühendis ve işçileri tarafından Gölcük Tersanesi'nde inşa edilmiş ve 17 Eylül 1937 tarihinde hizmete girmiştir.⁸⁰

70 1950 yılına kadar donanmada önemli bir yere sahip olmuş, aynı zamanda yabancı misafirler ve devlet adamlarına bu gemide ağırlama yapılmıştır. Bkz: *Türk Deniz Kuvvetleri (Denizlerin Koruyucuları)*, ss. 61, 64; *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında*, ss. 178-182.

71 Kostak, *a.g.e.*, s. 122; *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, s. 28.

72 Deniz Kuvvetleri: Donanma Komutanlığı, Deniz Komutanlığı/İstanbul, Deniz Komutanlığı/İzmir, Marmara Üssü Bahri ve Müstahkem Mevki Komutanlığı/Kocaeli'den meydana gelmiştir. Bkz: *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri, a.g.e.*, s. 24.

73 Metel, *a.g.e.*, s. 152; *Cumhuriyetin 60'uncu Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1984, s. 31.

74 *Türk Deniz Kuvvetleri (Denizlerin Koruyucuları)*, s. 95.

75 Demirel, *a.g.m.*, ss. 10-11; *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında*, s. 184.

76 Büyüktuğrul, *a.g.m.*, ss. 511-512; Kostak, *a.g.e.*, s. 122.

77 *Resmî Gazete*, S.2400, 14.05.1933, s. 2470.

78 Çetin, *a.g.t.*, ss. 57-58; Atabey, *a.g.m.*, s. 323.

79 Sami Türk, "Gölcük Tersanesi Komutanlığı", *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, S.432, Ocak 2018, s. 45; *Cumhuriyetin 60'uncu Yılında*, s. 31.

80 Işın, *a.g.e.*, s. 39; Atabey, *a.g.m.*, s. 327.

Donanma Komutanlığı, görev ihtiyacı nedeniyle 30 Eylül 1935 tarihinde tekrar faaliyete geçmiştir. Harp Filosu Komutanlığı'nın tümen seviyesinde Donanma Komutanlığı'na bağlantısı yapılmıştır. Böylelikle Donanma Komutanlığı: Mayın Arama-Tarama Filotillası, Harp Filosu ve İhtiyat Filosu'ndan oluşturulmuştur.⁸¹ Donanma Komutanlığı, elinde bulunan denizaltı, hücumbot, güdümlü mermi taşıyan firkateyn, mayın avlama/tarama gemileri, deniz hava uçakları ve lojistik destek gemileri ile Akdeniz'deki donanmaların en güçlüsü konumuna sahip olmuştur.⁸²

1933-1938 yılları arası periyotta Türkiye Cumhuriyeti'nin deniz gücünün kuvvetlenmesi ve donanmanın diplomaside etkin bir güç olarak kullanılması başta Yunanistan olmak üzere Balkan ve Avrupa devletlerinin Türkiye Cumhuriyeti ile yakınlaşmasını sağlamıştır. 1934 yılında Türk armatörlerden tedarik edilen Ülkü kömür gemisi, bu dönemin envantere alınan ilk gemisini teşkil etmiştir. Kemalreis, Hızırreis ve İtareis gambotları, donanmanın mayın gücüne katkıda bulunmak amacıyla 1935 yılında onarımı yapılarak mayın arama-tarama gemisine dönüşümleri sağlanmış, bahse konu gemilerden Mayın Arama-Tarama Filotillası meydana getirilmiştir.⁸³ 1935 yılından itibaren Almanya'dan gelen denizaltıcı subaylar Gölcük ve Taşkızak Tersanesi'nde denizaltıcılık kursları vermişlerdir. Alman firmasının İspanya Deniz Kuvvetleri için inşa ettiği E1 denizaltısını 1935 yılında Türkiye Cumhuriyeti satın alarak Gür adıyla donanmaya dâhil etmiştir.⁸⁴

1935 yılından itibaren İtalya'nın Akdeniz'e yönelik yayılcı politikası Boğazlar'ın yeniden silahlandırılmasını zorunluluk hâline getirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti 1936 yılında güvenliğini sağlamak için Boğazları silahlandırmayı talep etmiştir.⁸⁵ Bu talebin kabul edilmesi üzerine 20 Temmuz 1936 tarihinde Montreux (Montrö) Boğazlar Sözleşmesi imzalanarak⁸⁶ Boğazlar'ın askerden ve silahtan arındırılmasına yönelik kısıtlamalar ile Boğazlar Komisyonu kaldırılmıştır. Böylece Türkiye Cumhuriyeti, Boğazlar üzerinde yeniden mutlak egemenlik hakkı kazanmıştır.⁸⁷ Bu durum, Cumhuriyet Donanması'nın güçlenme sürecini hızlandırmıştır. Bu sözleşmenin ardından İstanbul ve Çanakkale Boğazlarında birer Müstahkem Mevki Komutanlığı ve bunlara bağlı Deniz Komutanlıkları teşkil edilmiştir.⁸⁸

81 Denizaltı Filotilla Komodorluğu, 20 Ağustos 1936 tarihinde lağvedilerek, Denizaltı Filosu Komutanlığı kurulmuştur. Bkz: *Cumhuriyet Dönemi Türk*, ss. 31-32.

82 Sancar, *a.g.e.*, s. 380.

83 Kostak, *a.g.e.*, s. 123; *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, s. 31.

84 Atabey, *a.g.m.*, ss. 327-328; Kostak, *a.g.t.*, s. 90.

85 Serhat Güvenç, Dilek Barlas, "Bir Cumhuriyet Kurumu Yaratmak: Atatürk'ün Donanması, 1923-1939", *Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, Ed. İsmet Akça, Evren Balta Paker, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 246-247.

86 Kudret Özersay, "Montreux Boğazlar Sözleşmesi", *Türk Dış Politikası Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 1919-1980*, Ed. Baskın Oran, C.1, 23. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, s. 374.

87 Figen Atabey, "Lozan Sonrasında Boğazlar Sorununun Çözümü: Montreux Boğazlar Sözleşmesi", *History Studies Dergisi*, C.5, S.5, Eylül 2013, ss. 23-24.

88 Uyaniker, *a.g.t.*, s. 18; Atabey, "Cumhuriyet Donanmasının Oluşum", s. 330.

İngiltere Kralı VIII. Edward, 4-6 Eylül 1936 tarihleri arasında Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün resmi davetlisi olarak İstanbul'a gelmiştir.⁸⁹ 4 Eylül 1936 tarihinde Haydarpaşa'da demirlemiş olan Türk Donanması tarafından karşılanan İngiltere Kralı, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk ile resmi görüşmeler gerçekleştirmiştir. Kral, bu görüşmeler sırasında Cumhuriyet Donanması'ndan bir filonun İngiltere'nin Akdeniz Filosu'nun konuşlu bulunduğu Malta Adası'nı ziyaret etmesini istemiştir. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk böyle bir ziyaretin yapılmasını Montrö Sözleşmesi ile Boğazlar'ın egemenliğini yeniden almış bir milletin donanmasının ulaştığı gücü sergilemesi bakımından bir fırsat olarak değerlendirmiş ve Kral'ın bu teklifini kabul etmiştir. İki ay süren hazırlıkların ardından Yavuz muharebe kruvazörü, Adatepe, Zafer, Tınaztepe, Kocatepe muhripleri, Dumlupınar, Sakarya, I. İnönü ve II. İnönü, Gür denizaltıları ve Erkin denizaltı yatak gemisinden oluşturulan Türk Donanması, 20 Kasım 1936 tarihinde saat 08.00'da Malta Adası'nın Valetta Limanı'na demirlemiştir.⁹⁰ Bu gemiler, 20-25 Kasım 1936 tarihleri arasında Malta halkı ve İngiliz subayları tarafından ziyaret edilmiştir. İç ve dış basında büyük ilgi uyandıran Türk Donanması'nın Malta ziyaretini Fransız "*Lere Nouvelle*" gazetesi 22 Kasım 1936 tarihli sayısında şöyle yorumlamıştır: "*Türk Donanması, Navarin'den (20 Ekim 1827) beri ilk defa dış ziyaret yapmaktadır. Trablusgarp (1911) ve Balkan (1912-1913) Savaşlarında başarısız olan Türk Donanması her ne kadar Rauf Bey'in "Akın Harekâtı" ile moral buldu ise de I. Dünya Savaşı (1914-1918) sırasında da Çanakkale Savaşları dışında önemli bir başarı ve varlık ortaya koyamamıştı. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye'si, Milletler Cemiyeti'ne üye oluşunun ardından, Balkan Pakti'nda faal rol almış ve Montreux Sözleşmesi ile Boğazlarda -tamamıyla ve hükümran biçimde-konuşlanmıştı. Bu suretle Türkiye, bölgesinde önemli askeri ve politik güç hâline gelmişti. Sonuç olarak Türk Donanması'nın Malta'yı ziyareti Akdeniz'de İtalyan ve İngiliz siyaseti ile ilgilidir. Bu iki devletin (Türkiye ve İngiltere) siyaseti, On iki Ada'da hava üslerine sahip olan İtalya'nın, Almanya ile ittifak içinde olduğu hâlde, İngiltere'ye Akdeniz müttefiki gibi görünmesine karşı en güzel cevaptır.*"⁹¹ 26 Kasım 1936 tarihinde Malta'dan ayrılan gemiler, 28 Kasım 1936 tarihinde Balkan ve Doğu Akdeniz Paktilerinde müttefik olan Pire/Yunanistan'ın Faler limanına demirlemiştir. Dostluk ziyareti beş gün devam etmiş, Yunan halkı Türk gemilerine ve personeline yoğun ilgi göstermiştir. Bu sırada Yunan Kralı II. Georgios 1 Aralık 1936 tarihinde Yavuz muharebe kruvazörünü ziyaret etmiştir.⁹² Türkiye, Cumhuriyet Donanması'nın Malta ve Yunanistan ziyaretleri yoluyla Akdeniz'de varlık göstermesinin yanısıra yaklaşan İkinci Dünya Savaşı

89 Fahri Çoker, *Bahriyemizin Yakın Tarihinden Kesitler*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, Ankara, 1994, ss. 132-133; Metel, *a.g.e.*, s. 144-146.

90 Çoker, *a.g.e.*, ss. 134-136.

91 Mustafa Hergüner, "Balkan Savaşlarındaki Denizciliğimiz İle Atatürk Dönemi Denizciliğimiz Arasında Bir Karşılaştırma (II)", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S.79, Ağustos 2003, s. 117.

92 *Ulus*, 04.12.1936, s. 1, 6; *Cumhuriyet*, 04.12.1936, s. 1; *Akşam*, 03.12.1936, s. 1.

öncesinde kısa zaman içinde oluşturduğu deniz gücünü dünya ülkelerine sergileme fırsatı bulmuştur.⁹³

1935 yılında satın alınması gerekli görülen Deniz Kuvvetleri harp malzemelerinin 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu hükümleri doğrultusunda pazarlık yöntemi ile satın alınmasına karar verilmiştir.⁹⁴ 2425 sayılı Kanun gereğince, 4 adet denizaltı gemisinin tedarik edilmesine ve Gölcük Tersanesi'nin inşa ettirilmesine karar verilmiştir.⁹⁵ 2912 sayılı Kanun ve 2/4077 Sayılı Kararname gereğince Deniz Kuvvetleri bütçesine tahsis edilen paradan aktarma yapılmasına karar verilmiştir.⁹⁶ Meclis kararıyla 1936 yılında denizaltı siparişi vermek maksadıyla 2.100.000 TL.lik bir ödenek tahsis edilmiştir. 4 adet denizaltı gemisi üretimi için Alman firması ile sözleşme imzalanmıştır. Bahse konu gemilerden ikisinin Almanya'da, ikisinin ise İstanbul Valde kızaklarında montesi yapılacaktır. Gemilere isimlerini Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk vermiştir.⁹⁷ Almanya'da inşa edilen hücum denizaltısı Saldıray, mayın denizaltısı Batıray olarak adlandırılmış, İstanbul'dakilere ise Atılay ve Yıldırıy isimleri verilmiştir.⁹⁸ 1939 yılında Saldıray, 1940 yılında Atılay, 1946 yılında Yıldırıy hizmete alınmış;⁹⁹ Batıray İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın eline geçmiş ve 1945 yılında batmıştır.¹⁰⁰

Erkin ana gemisi, denizaltıların yatak gemisi ihtiyacına yönelik olarak 1936 yılında ve Güven römorkörü 1937 yılında Almanya'dan temin edilmiştir. Savarona Yatı,¹⁰¹ Cumhurbaşkanı'nın kullanımı için 1938 yılında envantere alınmıştır.¹⁰² Deniz Kuvvetleri'nin güçlendirilmesi maksadıyla 1937 yılında 4 adet denizaltı siparişi Almanya'ya, 4 adet denizaltı, 4 adet muhrip ve 2 adet mayın dökücü gemi siparişi İngiltere'ye verilmiştir. Alman Krupp firmasına siparişi verilen 2 adet denizaltı gemisi Taşkızak'a, 2 adet denizaltı gemisi ise

93 Atabey, "Cumhuriyet Donanmasının Oluşum", s. 331.

94 Deniz Kuvvetleri için satın alınacak harp malzemesi. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi (BCA), Dosya No: 30-18-1-2, Yer No: 57-69-4, 21.08.1935.

95 4 adet denizaltı gemisi tedarik edilmesi ve Gölcük Tersanesi'nin yapımı. BCA, Dosya No: 30-18-1-2, Yer No: 63-29-19, 15.04.1936.

96 Deniz Kuvvetleri Bütçesi'nde aktarma yapılması. BCA, Dosya No: 30-18-1-2, Yer No: 65-42-3, 21.05.1936.

97 Atatürk tarafından 4 adet denizaltıya Saldıray, Batıray, Atılay, Yıldırıy adlarının verilmesi. BCA, Dosya No: 30-10-0-0, Yer No: 62-418-5, 19.01.1938.

98 Taşkızak Tersanesi Komutanlığı Tarihçesi, İstanbul, 1999, s. 21; Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında, s. 188.

99 Saldıray, Atılay, Yıldırıy Denizaltıları: Özellikleri: Ağırlığı: Su üstünde 942 ton, su altında 1228 ton. Sürati: Su üstünde 20 mil, su altında 9 mil. Motor: 2 adet dizel motor, Silahları: Bir adet 100 mm.lik top, bir adet 20 mm.lik dava defi topu, dördü başta, ikisi kıçta 6 adet 533'lük torpido kovani. Boy: 6.64 m. Bkz: Çelik, Yüceliş, a.g.e., s. 47.

100 Batıray Denizaltısı: Özellikleri: Ağırlığı: su üstünde 1044, su altında 1357 ton. Silahları: Bir adet 100 mm.lik top, bir adet 20 mm.lik dava defi topu, dördü başta, ikisi kıçta 6 adet 533'lük torpido kovani, çok miktarda mayın. Mürettebatı: 47 kişi. Bkz: Cumhuriyet, 18.01.1940, s. 1.

101 Savarona Yatı: Özellikleri: İnşa Yeri: Almanya, Tonajı: 5100/6130 ton, Boy: 106.6-124.5 m., Silah: 4 ad. 7.62 S/M selamlık, 4 ad. 20 mm.lik oerlikon topu, Sürat: 21 mil. Bkz: Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında, s. 197.

102 Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında, s. 186; Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri, s. 31.

Almanya'ya yaptırılmıştır.¹⁰³ Bahse konu projelerin nihayete ermesi hâlinde, donanmanın muharip unsurlarının 13 adet denizaltı, 3 adet hücumbot, 8 adet muhrip ve 1 adet muharebe kruvazöründen meydana gelmesi öngörülmüştür. 1923 yılından 1938 yılına kadar geçen on beş yıllık süreçte Türkiye Cumhuriyeti sınırlı mali olanaklar çerçevesinde milli kaynaklara dayanarak donanmasını yeniden inşa etmeyi başarmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile projelerin bitirilmesi gecikmiştir.¹⁰⁴ 1938 yılında envanterdeki deniz uçakları 6 adet Supermarine Walrus Mk.II uçakları ile değiştirilmiştir.¹⁰⁵

Cumhuriyet'in başlarında donanmayı oluşturan yaklaşık 20 adet geminin tonajlarının toplamı 45.265 ton dolayındadır. Gemilerin çoğunluğu yüksek yaşa sahip ve eskimiştir. Dönemin Hükümetleri, 1928-1939 yılları arası periyotta yurt dışından: 4 adet muhrip, 3 adet hücumbot, 6 adet denizaltı gemisi, 2 adet mayın tarama gemisi ve Yavuz muharebe kruvazörünün havuz tamirine yönelik 1 adet yüzer havuzun teminini gerçekleştirmişlerdir. Buna ilaveten bir Fransız firması tarafından Yavuz muharebe kruvazörünün tamiri yapılmıştır.¹⁰⁶

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasının sonrasında, 5 Eylül 1939 tarihinde donanmanın Gölcük'ten Erdek'e intikali gerçekleştirilmiştir. Deniz Bölge Komutanlıkları tesis edilerek donanma personeline seferberlik kadrosu açılmıştır. Donanmanın eğitimleri Marmara Bölgesi'ne kaydırılarak seferberlik durumunda görev icra edecek personel ile gemilerin hazır olmaları sağlanmış, Boğazlar'ın savunması amacıyla alınan önlemler gözden geçirilmiştir. Berk ve Peyk torpido kruvazörleri, mayın dökülmesi amaçlı olarak İstanbul ile Çanakkale Boğazları'na yerleştirilmiştir. Deniz Komutanlığı, 10 Ekim 1942 tarihinde Erdek Limanı'nda faaliyete geçmiştir.¹⁰⁷ 40 adet mayın dökme kapasitesi olan Sivrihisar ile Yüzbaşı Hakkı mayın gemileri 1941 yılında İngiltere'den alınmış,¹⁰⁸ Sivrihisar İstanbul Boğazı ve Yüzbaşı Hakkı Çanakkale Boğazı'na görevlendirilmiştir. 21 Nisan 1941 tarihli devlet denizyolları ve limanlarından gerçekleştirilecek askerî maksatlı nakliyeden temin edilecek ücretlere ilişkin Kanun TBMM'de onaylanmıştır.¹⁰⁹ Yıldırım ve Şimşek hücumbotlarının 3 Aralık 1941 tarihinde Gölcük tersanesinde; Bora, Kasırga ve Tayfun hücumbotlarının ise Taşkızak Tersanesi'nde üretimleri başlatılmıştır. Yıldırım, Şimşek ve Bora hücumbotlarının 1942 yılında, Tayfun hücumbotunun 1944 yılında ve Kasırga hücumbotunun 1946 yılında faaliyeti sağlanmıştır.¹¹⁰

103 Nurer Uğurlu, *İkinci Dünya Savaşında Türkiye Üzerine Gizli Pazarlıklar (1939-1944)*, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 203.

104 *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında*, s. 188.

105 Kostak, *a.g.e.*, s. 125.

106 Necmettin Olgaç, *Türk Deniz Tarihi Özeti*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1952, s. 93.

107 Mayın Filosu Komutanlığı, "Erdek Limanı'nın Deniz Tarihimizdeki Yeri", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, S.596, Temmuz 2006, s. 57; *Cumhuriyetimizin 75. Yılında*, s. 129.

108 Kostak, *a.g.e.*, s. 126; *Türk Deniz Kuvvetleri (Denizlerin Koruyucuları)*, s. 155.

109 21 Nisan 1941 tarihli devlet denizyolları ve limanlarından gerçekleştirilecek askerî maksatlı nakliyeden temin edilecek ücretlere ilişkin Kanun'un TBMM'de kabulü. T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, EBİS Sıra No: 02001357, Ek No: 1, Belge No: 448992, 21.04.1941.

110 *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, s. 34; *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında*, s. 192.

İkinci Dünya Savaşı sırasında 1941 yılında Deniz Harp Okulu, Deniz Lisesi ve Deniz Astsubay Hazırlama Okulu'nun güvenli bölge olarak değerlendirilen Mersin'e taşınması kararı alınmış ve taşınma işlemleri 27 Mayıs 1941 tarihinde tamamlanmıştır. 1946 yılında Deniz Harp Okulu ve Lisesi Heybeliada'ya, Deniz Astsubay Hazırlama Okulu ise İstanbul Kasımpaşa'daki Divanhane binasına geri taşınmıştır.¹¹¹ İstanbul Yıldız Sarayı'nda bulunan Deniz Harp Akademisi 18 Nisan 1941 tarihinde Ankara'ya taşınmıştır. Deniz Harp Akademisi savaşın sonunda İstanbul'a geri dönerek 13 Kasım 1946 tarihinden itibaren Yıldız Sarayı'nda eğitime başlamıştır.¹¹²

İkinci Dünya Savaşı öncesinde İngiltere'ye sipariş edilen Burakreis, Muratreis, Uluçalireis ve Oruçreis denizaltılarını Türkiye Cumhuriyeti'ne getirecek personeli taşıma görevi Refah şilebine verilmiştir. Kafileyi Akdeniz Almanya'nın kontrolünde olduğundan İngiltere, Mısır'dan İngiltere'ye taşıyacaktı. Türkiye Cumhuriyeti ile Mısır arasındaki yolculuğun Türkiye Cumhuriyeti'nin kendi imkânlarıyla yapması istenmiştir. Refah şilebi, 23 Haziran 1941 tarihinde saat 17.30'da Mersin'den hareket etmiştir. Refah şilebi, hareketinden yaklaşık 5 saat sonrasında hangi ülkeye ait olduğu bilinmeyen bir denizaltı tarafından Kıbrıs'ın kuzeyinde batırılmıştır. Bu faciada Refah şilebinde bulunan 15 subay, 48 astsubay, 63 deniz eri, 16 Hava Harp Okulu öğrencisi, süvari dâhil 25 şilep personeli olmak üzere toplam 167 personel şehit olmuş, 32 personel ise kurtulmuştur.¹¹³ Donanma Komutanlığı tarafından denizaltına döşenen kablo ağı ve dinleme cihazlarının kontrol edilmesi için Çanakkale'ye görevlendirilen Atılay denizaltısı 14 Temmuz 1942 tarihinde saat 14.00'da Çanakkale Boğazı'ndan hareket etmiştir. Kararlaştırılan saatte dönmeyen Atılay denizaltısının yapılan arama çalışmaları neticesinde batmış olduğu anlaşılmıştır. Bu kazada Atılay denizaltısında bulunan 6 subay, 17 astsubay ve 16 er olmak üzere toplam 39 denizaltıcı personel şehit olmuştur. Atılay denizaltısının, kazadan yaklaşık 50 yıl sonra yapılan incelemede bir mayın nedeniyle battığı tespit edilmiştir.¹¹⁴

İngiltere tarafından, Sultanhisar ve Demirhisar muhriplerinin kullanımı 1942 yılında Türkiye Cumhuriyeti'ne bırakılmıştır. Sultanhisar muhribinin donanmaya katılımı münasebetiyle İngiltere'den gelen mektup sunulmuştur.¹¹⁵

111 Hüseyin Yıldırım, "Deniz Harp Okulu Mersin'de", *Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri-II*, Ankara, 1999, s. 275; *Deniz Okullarının Mersin Yılları*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2016, s. 114; *Deniz Lisesi Tarihçesi*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, Ankara, 2000, s. 98; İsmail Sözen, *Mersin'de Askeri Deniz Okulları*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2008, s. 31-36.

112 Sermet Gökdeniz, *Deniz Harp Akademisi Tarihçesi 1930-1959*, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1959, s. 10; Uyaniker, *a.g.t.*, ss. 517-518; Çetin, *a.g.t.*, s. 291.

113 Çoker, *a.g.e.*, s. 76; Büyüktuğrul, *Osmanlı Deniz Harp Tarihi*, s. 654; Çetin, *a.g.t.*, ss. 288-289, Uyaniker, *a.g.t.*, ss. 398-400.

114 *A.g.t.*, ss. 401-405.

115 Sultanhisar muhribinin donanmaya katılımı münasebetiyle İngiltere'den gelen mektup. BCA, Dosya No: 030-10-0-0, Yer No: 62-417-3, 27.02.1942.

Donanma Komutanlığı ile Müstahkem Mevki Komutanlığı'nın (Çatalca) müşterek yapacağı eğitimleri takiben deniz uçaklarının, denizaltı gemileri tespit edebilmesine yönelik yeteneklerini geliştirmek maksadıyla iki hafta sürecek bir eğitimin denizaltı ile birlikte gerçekleştirilmesi planlanmıştır.¹¹⁶ Savaş sırasında İngiltere'nin sağladığı yardımlardan istifade edilerek Denizaltı İhbar İstasyonları İzmir, İskenderun Körfezleri ve Boğazlar'da açılmış,¹¹⁷ temin edilen yardımlar sayesinde atış kontrol, muhabere ve silah sistemleri modernize edilmiştir.¹¹⁸ Gölcük ve Taşkızak Tersaneleri'nde 1942 yılında küçük hücumbotların yapımı başlatılmıştır. Oruçreis ve Muratreis denizaltıları 1942 yılında gerçekleştirilen töreni takiben donanmaya katılmışlardır.¹¹⁹ Işın gemisi, denizaltılardaki akülerin şarjının yapılabilmesi maksadıyla İngiltere'de inşa edilerek 1943 yılında Türkiye Cumhuriyeti'ne teslimi sağlanmıştır.¹²⁰

Oerlikon uçaksavar toplarında kullanılmak üzere İsviçre'de üretimi yapılan 30.000 adet tahrip tanesinin 13 Ocak 1942 tarihinde pazarlık yöntemi kullanılarak temin edilmesi kararlaştırılmıştır.¹²¹ Denizaltı Filosu, 1942 yılında iki adet filotilla¹²² olacak şekilde yeniden yapılandırılmıştır. Deniz Üs K.lığı, Türkiye Cumhuriyeti'ne gelen askerî malzemeyi boşaltmak amacıyla 5 Nisan 1942 tarihinde İskenderun'da kurularak idari yönden Deniz Müsteşarlığı'na, harekât yönünden bölgenin Tümen Komutanlığı'na bağlantısı yapılmıştır.¹²³ İngiltere'den gelen üç uzmanın Çanakkale Boğazı, Karadeniz ile Mersin, İskenderun ve İzmir Limanları'nın yasaklı bölgelerindeki ihbar ve dinleme istasyonlarında görev yapmalarına müsaade edilmiştir.¹²⁴

Blenheim V (Bizley) ve Beaufort uçakları, deniz havacılığı alanında 1943 yılında hizmete alınmış ve Donanma Komutanlığı'na bağlı bir biçimde Yeşilköy'de tesis edilen 105'inci Torpido Keşif Grubu'nda görev verilmiştir. Birlik 1946 yılında İzmit'e intikal etmiş, mevcut Walrus uçakları envanterden çıkarılmıştır. Bristol Beaufighter uçakları, 1947 yılında İngiltere'den temin edilerek göreve başlamış,¹²⁵ mevcut uçaklar ise envanter dışı bırakılmış; İzmit'te

116 MSB Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı (ATASE) Arşivi, İkinci Dünya Harbi (İDH) Klasörü, Kutu: 9, Gömlek: 034, Belge No:1, 1941.

117 Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri, a.g.e., s. 35; Demirel, a.g.m., s. 12.

118 Kostak, a.g.e., ss. 126-127; Cumhuriyetin 60'uncü Yılında, s. 32.

119 Sessiz ve Derinden, (Barışın Koruyucusu Geleceğin Güvencesi Denizatlılarımız), Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı, İstanbul, 2007, 24; Cumhuriyetin 60'uncü Yılında, s. 32.

120 Hergüner, İkinci Dünya Savaşında, s. 273.

121 Bu malzemelerin tutarı 50.000 lirayı geçmiştir. BCA, Dosya No: 30-18-01-02, Yer No: 97-109-3, 13.01.1942.

122 Sakarya, Saldıray, Gür ve Dumlupınar denizaltıları Birinci Filotilla'yı; I. İnönü, II. İnönü, İngiltere'den alınan Muratreis ve Oruçreis denizaltıları İkinci Filotilla'yı meydana getirmiştir. Bkz: Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri, s. 34.

123 Cumhuriyetimizin 75. Yılında, s. 129; Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri, s. 34.

124 İngiltere'den gelen üç uzmanın yasak bölgelerde yer alan ihbar ve dinleme istasyonlarında görev yapmalarına müsaade edilmesi. BCA, Dosya No: 30-18-1-2, Yer No: 100-99-3, 27.11.1942.

125 Bristol Beaufighter Uçakları: İngiliz Bristol Aeroplane Company firması tarafından 1939 yılında 5.928 adet olarak üretimi gerçekleştirilen bir avcı uçağıdır. Savaş uçağı olarak gece

konuslu grup, İzmir'deki 2'nci Hava Tümeni Komutanlığı'na bağlanarak Bristol Beaufighter uçaklarıyla donatılması sağlanmıştır. 105'inci Torpido Keşif Grubu'nun Afyon'a intikali gerçekleştirilmiş, 10'uncu Foto Keşif Alayı'na dâhil edilerek rolünün değişmesi neticesinde deniz hava görevlerine son verilmiş ve personel gemilere gönderilmiştir. Neticesinde deniz havacılığının ilk aşaması sonuçlanmıştır.¹²⁶

Deniz İleri Üs, Deniz Üs ve Deniz Komutanlıkları, İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde savunma ihtiyacına yönelik olarak teşkil edilmişlerdir. İskenderun ve Erdek Deniz Üs Komutanlıkları'nın yanı sıra 1943 yılında Marmaris ve 1946 yılında Trabzon Deniz İleri Üs Komutanlıkları; İstanbul Boğazı'nı savunmak amacıyla, 1947 yılında Karadeniz Ereğli ve Sinop Deniz Üs Komutanlıkları açılmıştır.¹²⁷ İngiltere'den 1943 yılında temin edilen 8 adet avcı botu ve 8 adet liman savunma botu Deniz Kuvvetleri envanterine dâhil edilmiştir. 1939-1946 yılları arası zaman diliminde: 2 adet mayın gemisi, 27 adet mayın arama-tarama gemisi, 6 adet denizaltı gemisi, 4 adet muhrip, 3 adet ağ gemisi, 5 adet küçük hücum botu, 7 adet yardımcı gemi, 8 adet liman savunma botu, 8 adet mayın çıkarma botu, 8 adet avcı botu ve 8 adet araba vapuru donanmaya katılmıştır.¹²⁸ 23 Kasım 1943 tarihinde Fransa'dan temini sağlanan gemilerin bedeline karşılık olmak üzere 1943 yılı bütçesine 5.550.000 liralık tahsisat eklenmiştir.¹²⁹ İngiltere'de inşası nihayete eren Burakreis denizaltı gemisinin zaman kaybetmeden Türkiye Cumhuriyeti'ne intikal ettirilmesi istenmiştir.¹³⁰ İstanbul, Kaldıray ve Kalkan gemilerinin donanmaya devrine ilişkin şartları içeren Millî Savunma Bakanlığı'nın yazısı sunulmuştur.¹³¹

Genelkurmay Başkanlığı'nda en üst kadro, Deniz Müşaviri adı altında başlangıçta albay daha sonra amirallik olmuştur. Millî Savunma Bakanlığı'nda

şartlarında görev icra edebilmekte, boyutuna bağlı ağır silah ve hava hedeflerine yönelik erken önleme radarı taşıyabilmektedir. Envantere 1947 yılında 24 adet olarak giren uçaklar 1952 yılında envanter dışına çıkarılmıştır. 1960 yılında ise tümünün hizmeti sona ermiştir. Özellikleri: Mürettebat: 2, Uzunluk: 12.6 m., Kanat Açıklığı: 17.65 m., Yükseklik: 4.84 m., Kanat Alanı: 46.73 m², Boş ağırlık: 7,072 kg., Azami Kalkış Ağırlığı: 11,521 kg., Motor: 2x Bristol Hercules 14 silindirli yıldız tipi, Silahlar: 4x 20 mm.lik Hispano Mk II top, 1x303 Browning makineli tüfek, 8xRP-3 roket, çeşitli bomba ve torpidolar. Bkz: Erdal Korkmaz, Deniz Kurt, Yavuz Pehlivan, *Kuruluşundan Günümüze Türk Hava Kuvvetleri, (Harekât ve Teşkilatlanma Tarihi 1923-1951)*, C.II, Hava Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, Ankara, 2020, s. 357.

126 Deniz Dağlılar, *İki Mavi, Türk Deniz Havacılık Tarihi*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2007, s. 105.

127 Kostak, *a.g.e.*, s. 128; *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, s. 35.

128 *Cumhuriyetin 50'inci Yıldönümünde Türk Silahlı Kuvvetleri*, Millî Savunma Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1973, s. 98; *Cumhuriyetin 60'uncü Yılında*, s. 32.

129 23 Kasım 1943 tarihinde Fransa'dan temini sağlanan gemilerin bedeline karşılık 1943 yılı bütçesine 5.550.000 lira değerinde tahsisat eklenmesi. *BCA*, Dosya No: 30-18-1-2, Yer No: 104-2-18, 23.11.1943.

130 İngiltere'de inşası nihayete eren Burakreis Denizaltı Gemisi'nin zaman kaybetmeden Türkiye'ye intikal etmesi isteği. *BCA*, Dosya No: 30-10-0-0, Yer No: 62-419-28, 20.08.1945.

131 İstanbul, Kaldıray ve Kalkan gemilerinin donanmaya devrine ilişkin şartları içeren Millî Savunma Bakanlığı'nın yazısı sunulmuştur. *BCA*, Dosya No: 30-10-0-0, Yer No: 62-417-35, 25.10.1945.

ise en üst kadro müsteşar/müsteşar yardımcısı düzeyinde temsil edilmiştir. 1945 yılında Genelkurmay Başkanlığı'ndaki Deniz Müşaviri kadrosunun adı Deniz Kurmay Başkanlığı'na dönüştürülmüştür.¹³²

Açık deniz mayın tarayıcı korvet, 1946 yılında Avustralya'dan 5 adet satın alınmıştır. Bunlara: Antalya, Ayancık, Amasra, Alanya, Ayvalık¹³³ isimleri verilmiş ve mayın tarama kabiliyetinde gelişme sağlanmıştır.¹³⁴ Bunun üzerine Kemalreis, İsareis ve Hızırreis gambotları envanter dışına çıkarılmıştır.¹³⁵ İngiltere'den alınan Muavenet muhribi ve 2 adet ağ gemisi için sancak töreni yapılmasına karar verilmiştir.¹³⁶ İngiltere'den temini yapılan 2 adet ağ gemisi¹³⁷ 9 Şubat 1946 tarihinde; Burakreis denizaltı gemisi¹³⁸ 22 Şubat 1946 tarihinde Gölcük'te donanmaya dâhil olmuş ve 07 Mart 1946 tarihinde Muavenet muhribi İstanbul'a gelmiş,¹³⁹ bahse konu gemiler önemli görevleri yerine getirmişlerdir.¹⁴⁰ Ayrıca İngiltere'den alımı gerçekleştirilen B sınıfı Bartın, Bodrum, Bandırma ve Bafra mayın tarayıcıları¹⁴¹ donanmanın envanterine girmiştir.¹⁴² İngiltere'den alınarak envantere katılan Gayret¹⁴³ ve Muavenet¹⁴⁴ muhriplerinin donanmaya girişi sonrasında Donanma Komutanlığı teşkilatı düzenlenerek Denizaltı Filosu, Harp Filosu, Hücüm ve Emniyet Filosu meydana getirilmiştir.¹⁴⁵ Harp Filosu,

132 Cem Gürdeniz, *Hedefteki Donanma*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 106; Uyaniker, *a.g.t.*, s. 19.

133 Antalya, Ayancık, Amasra, Alanya, Ayvalık Arama-Tarama Gemileri: İngiltere için 1941 yılında Avustralya'da inşa edilmiş ve savaşta İngiltere Deniz Kuvvetleri'ne teslim edilmişlerdir. Türkiye'ye Ağustos 1946'da gelmişlerdir. Özellikleri: Tonajı: 1025, Boy: 56.7 m., Silah: 1 ad. 4 inç'lik top, 1 ad. 40 mm.lik uçaksavar topu, 4 ad. 20 mm.lik oerlikon topu, su bombası, Sürat: 10 mil. Bkz: Çelik, Yüceliş, *a.g.e.*, s. 96.

134 Kostak, *a.g.e.*, s. 129; *Türk Deniz Kuvvetleri (Denizlerin Koruyucuları)*, s. 156.

135 Büyüktuğrul, *a.g.m.*, s. 518; *Türk Deniz Kuvvetleri (Denizlerin Koruyucuları)*, ss. 154-155.

136 İngiltere'den alınan Muavenet muhribi ve 2 adet ağ gemisi için sancak töreni yapılması. BCA, Dosya No: 30-1-0-0, Yer No: 62- 421-29, 28.01.1946.

137 Ağ 2 ve Ağ 3 Gemileri: Özellikleri: Tonajı: 1000 ton, Boy: 52.9 m., Silah: 1 ad. 3 inç'lik uçaksavar topu, Sürat: 11.5 mil. Bkz: Çelik, Yüceliş, *a.g.e.*, s. 193.

138 Burakreis Denizaltı Gemisi: Özellikleri: Tonajı: Suüstü 687/Sualtı 861 ton, Boy: 61.40 m., Silah: 1 ad. 10 cm.lik top, 4 kıçta 1 başta torpido kovanı, Sürat: 13.5 mil. Bkz: Cem Gürdeniz, Erdoğan Yüceliş, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000, Seyir Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı*, İstanbul, 2000, s. 45.

139 Burakreis denizaltı gemisinin 22 Şubat 1946 tarihinde Gölcük'te donanmaya dâhil olması ve Muavenet muhribinin 7 Mart 1946 tarihinde İngiltere'ye ait refakat gemisi eşliğinde İstanbul'a gelmesi. BCA, Dosya No: 30-1-0-0, Yer No: 56-343-18, 11.03.1946.

140 Raşit Metel, *Türk Denizaltıcılık Tarihi*, Türkiye Cumhuriyeti Deniz Basımevi, İstanbul, 1960, s. 162.

141 Bartın, Bodrum, Bandırma ve Bafra Mayın Arama-Tarama Gemileri: Özellikleri: Tonajı: 295 ton, Boy: 36.30 m., Silah: 1 ad. oerlikon top, Sürat: 10 mil. Bkz: Çelik, Yüceliş, *a.g.e.*, s. 95.

142 Büyüktuğrul, *a.g.m.*, s. 518; *Türk Deniz Kuvvetleri (Denizlerin Koruyucuları)*, s. 156.

143 Gayret Muhribi: Özellikleri: Tonajı: 1540 ton, Boy: 105.25 m., Silah: 4 ad. 4.7 pusluk top , 1 ad. 4 pusluk top, 2 ad. 4 torpido kovanı, 4 ad. 2'li pompom, 4 ad. 20 mm.lik uçaksavar topu. Bkz: Gürdeniz, Yüceliş, *a.g.e.*, s. 23.

144 Muavenet Muhribi: Özellikleri: Tonajı: 2100 ton, Boy: 98.5 m., Silah: 4 ad. 4.7 pusluk top, 6 ad. 40 mm.lik top, 2 ad. 4 torpido kovanı, 4 ad. su bombası, 1 ad. su bombası düşürme cihazı Sürat: 35.5 mil. Bkz: Çelik, Yüceliş, *a.g.e.*, s. 25.

145 Kostak, *a.g.e.*, s. 130; *Türk Deniz Kuvvetleri (Denizlerin Koruyucuları)*, s. 95.

bağlısı Muhrip ve Yavuz Filotilla Komutanlıkları ile teşkil edilmiştir.¹⁴⁶ Marmara Üssü Bahri ve Kocaeli Müstahkem Mevki Komutanlığı, 1946 yılı sonunda yeniden teşkilatlanarak Deniz Ana Üs Komutanlığı adıyla teşkil edilmiştir. Komutanlık harekât bakımından Genelkurmay Başkanlığı'na, idari bakımdan Millî Savunma Bakanlığı Deniz Müsteşarlığı'na bağlanmıştır.¹⁴⁷ 1947 yılında Ereğli, Erdemli, Edremit, Edincik, Çeşme, Çardak, Çarşamba ve Çandarlı mayın arama-tarama gemileri¹⁴⁸ donanmada yerlerini almışlardır.¹⁴⁹ Akabinde, Hücüm ve Emniyet Filosu hayata geçirilmiştir. Bahse konu filo 4 adet Filotilla Komodorluğu'ndan oluşmuştur.¹⁵⁰

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'den Deniz Kuvvetleri için askerî yardım temin edilmiştir. Deniz Kuvvetleri için gerçekleştirilecek bu yardımlara yönelik Amiral Hermann'ın başında bulunduğu deniz kurulu incelemeler yapmış, karşılıklı görüşmeler icra edilmiştir. Türk Deniz Kuvvetleri'nin bir heyeti ise ABD Deniz Kuvvetleri'nde incelemede bulunmuşlardır. Görüşmelerin ardından ABD'den: 4'er adet muhrip ve denizaltı, 1 adet akaryakıt, 1 adet onarım, 8 adet mayın arama tarama gemisi ve 8 adet avcı botu tedariki kararlaştırılmıştır. İlâveten gemilerin getirilmesinde yer alacak personel planlanmıştır.¹⁵¹ İki ülke, Türkiye Cumhuriyeti'nde 12 Temmuz 1947 tarihinde anlaşma imza etmiş, 1 Eylül 1947 tarihinde onaylanarak yardımlara başlanmıştır.¹⁵² 350 Türk Deniz Kuvvetleri personeli 1948 yılında ABD'deki kurslara iştirak etmiştir.¹⁵³

Karşılıklı koordinasyonu sağlamak amacıyla Ankara'da bir ABD Askerî Yardım Kurulu hayata geçirilmiş, ABD'li bir tümgeneral başkanlığa getirilmiş, deniz kısmına bir tümamiral görevlendirilmiş, Türk subaylarına ise tercümanlık yapma görevi verilmiştir. Ayrıca, ABD Deniz Kuvvetleri'nden bir albayın başkanlık ettiği uzmanlık seviyesinde subay ve astsubayların Gölcük'te görev almasına karar verilmiştir. Heyet, Gölcük Fabrikası Müdürlüğü, Donanma Komutanlığı ve levazım faaliyetlerine kılavuzluk etme görevlerini yerine getirmişlerdir.¹⁵⁴ ABD askerî yardımları, Türkiye Cumhuriyeti'ne 1948

146 Demirhisar, Gayret, Muavenet ve Sultanhisar Muhripleri'nden Birinci Filotilla; Adatepe, Kocatepe, Tınaztepe ve Zafer Muhripleri'nden İkinci Filotilla meydana gelmiştir. Bkz: *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, s. 37.

147 Uyaniker, *a.g.m.*, s. 89.

148 Ereğli, Erdemli, Edremit, Edincik, Çeşme, Çardak, Çarşamba ve Çandarlı Mayın Arama-Tarama Gemileri: Özellikleri: Tonajı: 890 ton, Silah: 1 ad. 7.6'lık top, 4 ad. küçük top, 2 ad. subombası topu, Sürat: 18 mil. Bkz: Büyüktuğrul, *a.g.m.*, s. 518.

149 Kostak, *a.g.e.*, s. 130; *Türk Deniz Kuvvetleri (Denizlerin Koruyucuları)*, s. 156.

150 Alanya, Amasra, Antalya, Ayancık ve Ayvalık Mayın Arama-Tarama Gemileri'nden Birinci Filotilla; Edincik, Edremit, Erdemli ve Ereğli Mayın Arama-Tarama Gemileri'nden İkinci Filotilla; Çandarlı, Çardak, Çarşamba ve Çeşme Mayın Arama-Tarama Gemileri'nden Üçüncü Filotilla; Bora Doğan, Kasırga, Martı, Şimşek ve Yıldırım Hücumbotları'ndan Dördüncü Filotilla oluşturulmuştur. Bkz: *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, ss. 37-38.

151 *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, s. 40; Büyüktuğrul, *Cumhuriyet Donanması*, s. 103.

152 *Resmî Gazete*, S.6699, 5.9.1947.

153 *The Washington Post*, 10.01.1948, s. 1.

154 Kostak, *a.g.e.*, ss. 131-132; *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, s. 40.

yılında gelmeye başlamıştır. I. ve II. İnönü, Gür, Sakarya, denizaltılarının¹⁵⁵ Türkiye'ye teslimi 23 Mayıs 1948 tarihinde gerçekleşmiştir.¹⁵⁶ Aynı ismi taşıyan 4 adet denizaltı envanter dışına çıkarılmıştır. Akabinde K sınıfı¹⁵⁷ Karamürsel, Kemer, Kuşadası, Kaş, Kirte, Kozlu, Kerempe ve Kilimli mayın arama-tarama gemileri,¹⁵⁸ Akpınar akaryakıt tankeri,¹⁵⁹ Ağ-4 ağ gemisi¹⁶⁰ ve Onaran tamir gemisi¹⁶¹ envantere dâhil edilmiştir.¹⁶²

ABD'den 1949 yılında G sınıfı Giresun, Gelibolu, Gaziantep, Gemlik muhripleri¹⁶³ alınarak envantere girmiştir.¹⁶⁴ Yüzbaşı Tolunay, Taşkızak'ta inşası gerçekleştirilerek envantere alınmıştır. Deniz Kuvvetleri'ne aynı dönem içerisinde radar cihazları da giriş yapmıştır.¹⁶⁵ ABD'den temin edilen gemilerle bağlantılı olarak artan personel ihtiyacını telafi etmek için ömrünün sonuna gelmiş muhripler ve denizaltılar hizmetten çekilmiştir. Deniz Kuvvetleri, 1948 yılına kadar Almanya ve İngiltere'den aldığı sistemleri kullanmış, ardından ABD'nin sistemlerine geçiş yapmıştır. ABD'den alınan gemilerle aynı zamanda yedek parça sistemi de hayata geçirilmiştir. Kullanım ömrünü dolduran veyahut bozulan parçaların değişimi yapılmıştır. Böylelikle tamir sürelerinin azalmasının yanı sıra personelin güven içerisinde seyrini gerçekleştirmesi sağlanmıştır.¹⁶⁶ Deniz Kuvvetleri'nin ihtiyacına yönelik farklı türde malzemelerin ABD ve İngiltere firmalarından doğrudan doğruya pazarlık yöntemiyle satın alınmasına karar verilmiştir.¹⁶⁷ 28 Nisan 1949 tarihinde törenle teslimi gerçekleşen Gelibolu

155 Gür, Sakarya, I. İnönü, II. İnönü Denizaltı Gemileri: Özellikleri: Tonajları: Suüstü 1829/Sualtı 2424 ton, Boy: 95 m., Silah: 2 ad. 5 inç'lik top, 10 ad. 53.3'lük torpido kovana, Sürat: Suüstü 19.5/Sualtı 9 mil. Bkz: Çelik, Yüceliş, *a.g.e.*, s. 193.

156 *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, s. 40; Metel, *Türk Denizaltıcılık Tarihi*, ss. 163-180.

157 *Ulus*, 24.07.1948, s. 1.

158 Karamürsel, Kemer, Kuşadası, Kaş, Kirte, Kozlu, Kerempe ve Kilimli Arama-Tarama Gemileri: Özellikleri: Tonajı: 350 ton, Boy: 41.48 m., Silah: 1 ad. 7.6 pusluk top, 2 ad. 20 mm.lik uçaksavar topu, Sürat: 15 mil. Bkz: Çelik, Yüceliş, *a.g.e.*, s. 98.

159 Akpınar Akaryakıt Tankeri: Özellikleri: Tonajı: 2700 ton, Boy: 67.20 m., Silah: 1 ad. 7.62 mm.lik top, 1 ad. 40 mm.lik top, 3 ad. 20 mm.lik top, Sürat: 10 mil. Bkz: Gürdeniz, Yüceliş, *a.g.e.*, s. 125.

160 Ağ-4 Gemisi: Özellikleri: Tonajı: 750/1096 ton, Boy: 52,97 m., Silah: 1 ad. 7.62 cm.lik top, 4 ad. 20 mm.lik top. Bkz: *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında*, s. 195.

161 Onaran Tamir Gemisi: Özellikleri: Tonajı: 3960 ton, Boy: 100 m., Silah: 2 ad. 40 mm.lik top, 8 ad. 20 mm.lik top, Sürat: 11 mil. Bkz: Çelik, Yüceliş, *a.g.e.*, s. 187.

162 Ercan Kostak, "İkinci Dünya Savaşı'nın Ardından ABD'nin Türkiye'ye Yönelik Başlattığı Askerî Yardımlara Truman Doktrini ve Marshall Planı'nın Etkisi", *Atatürk Dergisi*, C.11, S.1, 2022, s. 14; *Hürriyet*, 24.07.1948, s. 1.

163 Giresun, Gelibolu, Gaziantep ve Gemlik Muhripleri: Özellikleri: Tonajları: 2580 ton, Boy: 106 m., Silah: 3/4 ad. 127 mm.lik top, 4 ad. çift namlulu 76 mm.lik bofors topu, 4 ad. çift namlulu 40 mm.lik bofors topu, 2 ad. hedgehog (hecok), 1 ad. 5'li homing torpido kovana, su bombası, Sürat: 35 mil. Bkz: Gürdeniz, Yüceliş, *a.g.e.*, s. 24.

164 *Cumhuriyet*, 17.06.1949, s. 1.

165 *Hürriyet*, 30.07.1949, s. 1; *Hürriyet*, 09.08.1949, s. 1; *Cumhuriyetimizin 75. Yılında*, *a.g.e.*, ss. 146-147.

166 Arıkan, Sancar, *a.g.e.*, s. 243; Büyüktuğrul, *a.g.m.*, s. 520.

167 Deniz Kuvvetleri'nin ihtiyacı olan çeşitli malzemenin doğrudan doğruya firmalardan pazarlıkla satın alınması. *BCA*, Dosya No: 30-18-1-2, Yer No: 119-25-16, 30.03.1949.

ile Giresun muhriplerinde görevini ifa eden 12 subay ve 62 erbaş ABD'de eğitime katılmıştır.¹⁶⁸ Aynı zamanda kurs görmek amacıyla 27 er 1949 yılında ABD'ye gönderilmiştir.¹⁶⁹ Tersaneler Genel Komutanlığı'nın 1949 yılında Gölcük'te açılması sağlanarak, Taşkızak ve Gölcük Tersane Müdürlükleri'nin bağlantısı kendisine yapılmıştır. Bahse konu Komutanlık görevlerini Teknik Daire Başkanlığı yapmak üzere iki yıl sonra 1951 yılında lağvedilmiştir.¹⁷⁰

4. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Dönemi

TSK'nın teşkilat yapısının tekrar şekillendirilmesi öncesinde 1949 yılında Deniz Kuvvetleri Karargâhı Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı'na bağlı bulunmaktadır. Kurmay Başkanı'nun komutası altında Personel, Harekât, Lojistik, Sağlık ve Teknik Daireleri yer almaktadır. 30 Mayıs 1949 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından onaylanan ve 1 Temmuz 1949 tarihinde yürürlüğe giren 5398 numaralı "Millî Savunma Bakanlığının Kuruluş ve Görevlerine Dair Kanun"¹⁷¹ ile kabul edilmiştir. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na Donanma Komutanı Oramiral Mehmet Ali Ülgen getirilmiştir. Tümamiral Tacettin Talayman'ın Deniz Müsteşarlığı ve Tümamiral Necati Özdeniz'in Deniz Kurmay Başkanlığı makamları kaldırılmıştır.¹⁷² Seyir ve Hidrografi Dairesi, 1949 yılında kurulmuş ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlantısı gerçekleştirilmiştir. İkmal Merkezi Müdürlüğü, Gölcük Tersanesi bünyesinde olarak 1950 yılında tesis edilmiş;¹⁷³ Deniz Komutanlığı, İskenderun Limanı'nın önemine binaen faaliyete geçmiştir.¹⁷⁴

Taşkızak gemisi, 1950 yılında %70 oranında millî kaynaklar kullanılarak üretilmiş ve envantere girmiştir. Bahse konu gemi, 1942 yılından bu yana faaliyete geçen 11'inci gemiyi oluşturmuştur.¹⁷⁵ Kurtaran denizaltı kurtarma gemisi, 1950 yılında ABD askerî yardımı vasıtasıyla temin edilmiştir. Böylelikle denizaltı filosu modern tazyik odası ve kurtarma çanı gibi sistemlere kavuşmuştur.¹⁷⁶ 4097 sayılı Kanun doğrultusunda, Deniz Kuvvetleri'nin ihtiyacını karşılamak için mayın, onarım ve tarama malzemelerinin pazarlık yöntemi kullanılarak satın alınmasına karar verilmiştir.¹⁷⁷ Çanakkale ve Dumlupınar denizaltı gemileri, 1950 yılında Marshall Yardımı yoluyla envantere alınmıştır. Bahse

168 *Cumhuriyet*, 29.05.1949, s. 1.

169 *Hürriyet*, 18.02.1949, s. 1.

170 *Gölcük Tersanesi Komutanlığı Tarihçesi (1926-1999)*, Donanma Komutanlığı Yayınları, Kocaeli, 1999, s. 39.

171 *Resmî Gazete*, "Millî Savunma Bakanlığının Kuruluş ve Görevlerine Dair Kanun", No. 5398, S.7223, 30.05.1949.

172 Bargut, *a.g.e.*, ss.13-15; Uyaniker, *a.g.t.*, s. 19.

173 Özel, *a.g.e.*, s. 155; *Cumhuriyetin 60'ıncı Yılında*, s. 32.

174 *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, s. 47; Demirel, *a.g.m.*, s. 12.

175 *Milliyet*, 23.07.1950, s. 1

176 Gürdeniz, Yüceliş, *a.g.e.*, s. 115.

177 Deniz Kuvvetleri'nin ihtiyacını karşılamak için mayın, onarım ve tarama malzemesinin pazarlık yöntemi ile satın alınması. *BCA*, Dosya No: 30-18-1-2, Yer No: 124-84-4, 10.11.1950.

konu denizaltılar su altında dizel motorları sayesinde seyrini sağlayan şnorkel sistemine sahip ilk denizaltılar olmuştur.¹⁷⁸ Bu gelişmenin akabinde Muratreis, Burakreis, Gür, Oruçreis, Saldıray ve Yıldırım denizaltıları kadro dışı kalmıştır.¹⁷⁹

Savarona Yatı, 1951 yılında Deniz Kuvvetleri'ne okul gemisi olarak kullanılmak üzere verilmiştir.¹⁸⁰ Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargâhı teşkilatına 1951 yılında Ordonat Daire Başkanlığı dâhil edilmiştir. Personel eğitim sisteminde 1951 yılında değişikliğe gidilmiş, Kurslar Komutanlığı'nın yerine Güverte ve Makine Sınıf Okulları Komutanlıkları oluşturulmuştur. Deniz Ana Üs Komutanlığı, 1 Ocak 1952 tarihinde Gölcük'e nakledilerek Gölcük Üs Komutanlığı olarak adlandırılmıştır.¹⁸¹

Deniz Kuvvetleri, 18 Şubat 1952 tarihi sonrasında NATO üyesi ülkeler ile münasebetlerini geliştirmiş, teşkilat sisteminde düzenleme yapmış, öğretim sisteminde yenilikler gerçekleştirmiş, yeteneklerini artırmış, NATO standartlarına uygun kuvvet oluşturmuş ve tatbikatlara iştirak etmiştir.¹⁸² NATO'ya üye olunmasının akabinde NATO dokümanları tercüme edilerek kullanımları temin edilmiştir. NATO askerî yardımları sayesinde Türk donanması, savaş donanması niteliği kazanmıştır. Aynı zamanda ABD'nin kullandığı lojistik sisteme geçiş yapılmış,¹⁸³ eğitim sistemi ABD'nin sistemi ile uyumlu hâle getirilmiştir.¹⁸⁴ NATO standartlarına uygun olacak şekilde gemilerin isimlerinin TCG (Türkiye Cumhuriyeti Gemisi) kısaltması ile başlaması sağlanmıştır. Merkezi Malta'da olan Akdeniz Müttelik Komutanlığı'na (AFMED) bağlı olan Kuzeydoğu Akdeniz Komutanlığı (COMEDNOREAST), Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargâhı'nda (Ankara) tesis edilmiştir. COMEDNOREAST Komutanlığı görevi Deniz Kuvvetleri Komutanı'na verilmiş, Karargâhta ABD, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye Cumhuriyeti Deniz Kuvvetleri personeli görev almıştır.¹⁸⁵

1951-1965 yılları arası dönemde ABD askerî yardımından istifade edilerek Karadeniz Bölgesi'nde kurulan 10 adet radar gözetleme istasyonu ile SSCB tehdidine yönelik radar kaplaması elde edilmiştir.¹⁸⁶ Deniz Kuvvetleri'nin ihtiyacı olan torpido silahlarının bakım malzemeleri ile yedek parçalarının pazarlık yöntemi kullanılarak teminine karar verilmiştir.¹⁸⁷ Deniz Kuvvetleri'nin

178 *Türk Deniz Kuvvetleri (Denizlerin Koruyucuları)*, s. 198; Metel, *Türk Denizaltıcılık Tarihi*, ss. 181-188.

179 Kostak, *a.g.e.*, s. 134; *Sessiz ve Derinden*, ss. 24-25.

180 *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, s. 48; *Cumhuriyetin 50'inci Yıldönümünde*, s. 101.

181 Uyaniker, *a.g.m.*, s. 93; Büyüktuğrul, *Cumhuriyet Donanması*, s. 119.

182 *Türk Deniz Kuvvetleri (Denizlerin Koruyucuları)*, s. 67; Özel, *a.g.e.*, s. 155.

183 İskender Tunaboğlu, *Deniz Kuvvetlerinde Sistem Değişikliği*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008, ss. 2, 138.

184 Rüştü Erdelhün, "Türkiye'de Bulunan Amerikan Askerî Yardım Kurulu", *Ordu Dergisi*, S.146, Haziran 1948, s. 6.

185 *Cumhuriyetin 70'inci Yıldönümünde Türk Silahlı Kuvvetleri (1923-1993)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994, s. 26; *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, ss. 44-45.

186 Tunaboğlu, *a.g.t.*, s. 77.

187 Deniz Kuvvetleri'nin ihtiyacı olan torpido silahlarının bakım malzemeleri ile yedek parçalarının pazarlık yöntemi ile temin edilmesi. BCA, Dosya No: 30-18-1-2, Yer No: 124-

ihtiyacı olan tahmini 116.000 lira tutarındaki topçulukla ilgili silah, malzeme ve teçhizatın İngiltere’den pazarlık yöntemi ile satın alınmasına karar verilmiştir.¹⁸⁸

ABD’den temini gerçekleştirilen Meriç, Mordoğan, Marmaris mayın dökücü gemileri¹⁸⁹ 1952 yılında görevlerine başlamışlardır.¹⁹⁰ Boğazlar’ı koruma görevi, Aralık 1952’de Deniz Kuvvetleri’ne geçmiştir. 1952 yılında Marmara ve Boğazlar Komutanlığı, İstanbul Deniz Komutanlığı’nun yerine hayata geçirilmiştir. Komutanlığın ismi teşkilat düzenlemeleri ile 1953 yılında Boğazlar ve Marmara Kolordu Komutanlığı, 1961 yılında Kuzey Deniz Saha Komutanlığı olmuştur. Komutanlığın sorumluluk bölgesi Karadeniz, Marmara Denizi ve Boğazları kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.¹⁹¹

Akdeniz, Karadeniz ve Ege Denizi Üs Komutanlıkları 1953 yılında teşkil edilmiştir. İskenderun’da Akdeniz Üs Komutanlığı, İzmir’de Ege Denizi Üs Komutanlığı konuşlanmıştır. Güney Deniz Saha Komutanlığı, 1961 yılında Ege Denizi Üs Komutanlığı’nun yerini almış, sorumluluk bölgesi Akdeniz ve Ege’yi kapsamıştır.¹⁹² Harp silah, araç ve gereçlerinde meydana gelen teknolojik gelişmelerle birlikte deniz subaylarının çağa uygun bir şekilde yetiştirilmesi amaçlanmış, 16 Kasım 1951 tarihinde yürürlüğe giren Yönetmelik doğrultusunda, Deniz Harp Okulu’nda eğitimin süresi 1952 yılından itibaren dört yıla çıkarılmış, ABD Deniz Harp Okulu teşkilatı ve eğitim programı uygulanmıştır.¹⁹³1953-1954 eğitim ve öğretim yılında ise dört yıla dayanan Layn Sistemi’ne geçilmiştir.¹⁹⁴

Deniz Kuvvetleri, 1939-1952 yılları arası periyotta İkinci Dünya Savaşı’nda İngiltere’ye verilen siparişler, savaş sırasındaki İngiltere yardımları ve savaşın sonrasında başlayan ABD askerî yardımları sayesinde gittikçe güçlenen bir dönem geçirmiştir.¹⁹⁵

Cerbe ve Preveze denizaltı gemileri,¹⁹⁶ 1954 yılında ABD’den alınarak envantere dâhil edilmiştir.¹⁹⁷ Boğazlar, tamamıyla Deniz Kuvvetleri’nin

95-11, 05.01.1951.

188 Deniz Kuvvetleri’nin ihtiyacı olan topçulukla ilgili silah, malzeme ve teçhizatın İngiltere’den pazarlıkla satın alınması. *BCA*, Dosya No: 30-18-1-2, Yer No: 129-52-19, 03.07.1952.

189 Meriç, Mordoğan, Marmaris Mayın Dökücü Gemiler: Özellikleri: Tonajı: 1100 ton, Boy: 61.9 m., Silah: 4 ad. 40 mm.lik çift namlu top, 6 ad. 20 mm.lik top, 60 ad. mayın. Bkz: Gürdeniz, Yüceliş, *a.g.e.*, s. 82.

190 Kostak, *a.g.e.*, s. 136; *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, s. 49.

191 *Cumhuriyetin 70’inci Yıldönümünde*, s. 27; *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, ss. 46-47.

192 *Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılında*, s. 201; Özel, *a.g.e.*, s. 155.

193 Figen Atabey, *Geçmişten Günümüze Bahriye Kıyafetleri*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, Ankara, 2005, s. 116; Metin Erendor, *Ötüken’den Ankara’ya Türk Ordusu Tarihi*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 392-393.

194 Kenan Sayacı, *Deniz Harp Okulu Tarihçesi*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1997, s. 91; Çoker, *a.g.e.*, s. 24.

195 Kostak, *a.g.e.*, s. 137; *Cumhuriyetin 50’inci Yıldönümünde*, s. 101.

196 Cerbe ve Preveze Denizaltı Gemileri: Özellikleri: Tonajı: Suüstü 1829/Sualtı 2424 ton, Boy: 95 m., Silah: 2 ad. 5 inç’lik top, 10 ad. (6 ad. başta 4 ad. kıçta) torpido kovanı, Sürat: Suüstü 19.5/Sualtı 9 mil. Bkz: Çelik, Yüceliş, *a.g.e.*, s. 49.

197 *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, *a.g.e.*, s. 49; Metel, *Türk Denizaltıcılık Tarihi*, ss. 189-194.

sorumluluğuna geçmesine karşın savaş durumunda bölgede müşterek bir karargâh kurulması kararlaştırılmıştır.¹⁹⁸ Hücumbotların filo teşkilinden çıkarılması neticesinde, Hücüm ve Emniyet Filosu Komutanlığı 1954 yılında Mayın Filosu Komutanlığı'na dönüştürülmüştür.¹⁹⁹ Boğazlar'ın korunması amacıyla, 1954-1955 yıllarında Kanada yardımından çok sayıda top ile cephanesi alınmıştır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından Savarona Okul Gemisi kullanılarak 1955 yılında gerçekleştirilen Pakistan ziyareti 2 adet denizaltı ve 2 adet muhrip gemisinin refakati ile icra edilmiştir. Bahse konu ziyarete iştirak eden Cerbe ve Sakarya denizaltıları 7 Şubat 1955 tarihinde Süveyş Kanalı'nı kateden ilk denizaltılar olmuştur.²⁰⁰ İngiliz filosunun 12 Haziran 1956 tarihinde gerçekleştirdiği tatbikatın ardından Gemlik ve Gaziantep muhriplerinin hareket edeceği tarih ile saatlere yönelik bilgi aktarılmıştır.²⁰¹

Deniz Kuvvetleri'nin yapımı süren büyük inşaatlarında 1957 yılı itibarıyla geline durumları yansıtan çizelge gösterilmiştir. Buna göre, süren 34 kalem inşaatın bitirilebilmesi amacıyla 1957 yılında 1.500.000 TL.'ye gereksinim bulunmaktadır.²⁰² Millî Savunma Bakanı Şemi Ergin tarafından, Başbakan Adnan Menderes'e Karadeniz'de 15 gün süreyle yapılacak donanmanın tatbikatına ilişkin verilen bilgi ve Başbakan Adnan Menderes'in telgraf ile verdiği cevabı aktarılmıştır.²⁰³ Yavuz muharebe kruvazörü, 1957 yılında envanter dışına çıkarılmıştır.²⁰⁴ Bangor sınıfı refakat gemileri, 1957-1958 yıllarında ABD askerî yardımından temin edilerek Deniz Kuvvetleri'ne katılmıştır.²⁰⁵ Mehmetçik mayın dökücü gemi,²⁰⁶ 1958 yılında ABD'den alınarak envantere dâhil edilmiştir.²⁰⁷ Bu yıl içerisinde Kanada askerî yardımından B sınıfı Bandırma, Beylerbeyi, Beykoz, Bartın, Bornova, Biga, Bafra, Büyükdere, Bozcaada, Bodrum refakat gemileri²⁰⁸ ile T sınıfı Tirebolu, Tekirdağ, Trabzon ve Terme mayın arama-tarama gemileri

198 Kostak, *a.g.e.*, s. 137; *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında*, s. 201.

199 *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, s. 48.

200 Kostak, *a.g.e.*, s. 138; *Türk Deniz Kuvvetleri (Denizlerin Koruyucuları)*, s. 199.

201 İngiliz filosunun gerçekleştirdiği tatbikatın ardından Gemlik ve Gaziantep muhriplerinin hareketine yönelik bilgiler. *BCA*, Dosya No: 30-1-0-0, Yer No: 58-352-10, 12.06.1956.

202 Deniz Kuvvetleri'nin yapımı süren büyük inşaatlarında 1957 yılı itibarıyla geline durumları yansıtan çizelge. *BCA*, Dosya No: 30-1-0-0, Yer No: 58-357-8, 1957.

203 MSB Şemi Ergin'in Başbakan'a donanmanın Karadeniz'de yapılacak harekât ve tatbikat hakkında verdiği malumat. *BCA*, Dosya No: 30-1-0-0, Yer No: 58-355-9, 21.06.1957.

204 *Cumhuriyetimizin 75. Yılında*, s. 129; *Cumhuriyetin 60'ıncı Yılında*, s. 32.

205 Kostak, *a.g.e.*, s. 139; *Cumhuriyetin 70'inci Yıldönümünde*, s. 26.

206 Mehmetçik Mayın Dökücü Gemi: Özellikleri: Tonajı: 540 ton, Boy: 39.6 m., Sürat: 10 mil. Bkz: Çelik, Yüceliş, *a.g.e.*, s. 92.

207 *Türk Deniz Kuvvetleri (Denizlerin Koruyucuları)*, s. 157.

208 Bandırma, Beylerbeyi, Beykoz, Bartın, Bornova, Biga, Bafra, Büyükdere, Bozcaada ve Bodrum Refakat Gemileri: Özellikleri: Tonajı: 900 ton, Boy: 54.86 m., Silah: 1 ad. 4 pusluk top, 2 ad. 2 pusluk top, 4 ad. makineli tüfek, 1 ad. 24'lü hecok, 4 ad. su bombası. Bkz: *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında*, s. 201.

tedarik edilmiş,²⁰⁹ Turgutreis denizaltı gemisi²¹⁰ ABD'den alınarak²¹¹ envantere alınmıştır.²¹²

İngiltere'den 4 adet muhribin temin edilmesine ilişkin İngiltere Sefareti ile Hariciye Vekaleti arasında mektup değişimi yoluyla gerçekleştirilen anlaşmanın kabulüne karar verilmiştir.²¹³ İngiltere'den alınan 4 adet Paşa sınıfı muhribi 1959 yılında teslim alarak yurda getirmek için görevlendirilen personeli İngiltere'ye taşıyan Akar gemisi ile muhriplerin ihtiyacı olan malzeme ve teçhizatın satın alınmasına karar verilmiştir.²¹⁴ Paşa sınıfı Kılıç Ali Paşa, Fevzi Çakmak, Alparslan ve Piyale Paşa muhripleri ile S sınıfı Sürmene, Seddülbahir, Samsun ve Sinop mayın arama-tarama gemileri ABD'den satın alınarak envantere dâhil edilmiştir.²¹⁵ Yüzer havuz, 4.500 ton kaldırma kapasitesi ile 1959 yılında Almanya'ya yaptırılarak Gölcük Tersane Komutanlığı'na teslimi yapılmıştır.²¹⁶ Lojistik Destek Gemiler Komodorluğu'nun 1959 yılında Gölcük'te faaliyeti sağlanmıştır.²¹⁷ Denizaltı Gemileri Eğitim Merkezi Komutanlığı, denizaltıcı personelin eğitimine yönelik olarak 1959 yılında açılmış, 1969 yılında Denizaltı Eğitim Merkezi Komutanlığı olarak adlandırılmıştır.²¹⁸

1935-1942 yılları arası periyotta Deniz Kuvvetleri'nin ayrı bir bütçesi olmuş, 1943-1949 yıllarında sadece MSB'nin bütçesi olurken, 1950 yılının akabinde ise bütçe ayrı ayrı tanımlanmıştır. Deniz Kuvvetleri'nin bütçesine, 1947 yılından itibaren ABD askerî yardımı ile ulaşan harp silah ve malzemeleri ek katkı yapmıştır. Deniz Kuvvetleri'ne, 1935-1950 yılları arası dönemde bütçeden tahsis edilen ödenek ve mukayese edilmesi aşağıda yer almaktadır.²¹⁹

209 Tirebolu, Tekirdağ, Trabzon ve Terme Mayın Arama-Tarama Gemileri: Özellikleri: Tonajı: 470 ton, Boy: 50 m., Silah: 1 ad. 40 mm.lik top, 2 ad. 12.7 mm.lik ağır makineli tüfek, Sürat: 15 mil. Bkz: Gürdeniz, Yüceliş, *a.g.e.*, s. 90.

210 Turgutreis Denizaltı Gemisi: Özellikleri: Tonajı: Suüstü 1829/Sualtı 2424 ton, Boy: 95 m., Silah: 2 ad. 5 inç'lik top, 10 ad. (6 ad. başta 4 ad. kıçta) torpido kovanı. Bkz: Çelik, Yüceliş, *a.g.e.*, s. 49.

211 Metel, *Türk Denizaltıcılık Tarihi*, ss. 195-198.

212 *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, ss. 49-50; *Cumhuriyetin 60'ıncı Yılında*, s. 32.

213 İngiltere'den 4 adet muhribin temin edilmesine ilişkin İngiltere Sefareti ile Hariciye Vekaleti arasında mektup değişimi yoluyla gerçekleştirilen anlaşmanın kabulü. *BCA*, Dosya No: 30-18-1-2, Yer No: 147-50-5, 24.09.1957.

214 İngiltere'den alınan 4 adet Paşa sınıfı muhribi 1959 yılında teslim alarak yurda getirmek için görevlendirilen personeli İngiltere'ye taşıyan Akar gemisi ile muhriplerin ihtiyacı olan malzeme ve teçhizatın satın alınması. *BCA*, 30-18-1-2/153-3920, 20.07.1959.

215 *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, s. 50; *Cumhuriyetin 50'inci Yıldönümünde*, s. 127.

216 *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında*, s. 201; *Cumhuriyetin 50'inci Yıldönümünde*, s. 127.

217 *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, *a.g.e.*, s. 48; Özel, *Deniz Kuvvetleri*, s. 155.

218 Kostak, *a.g.e.*, s. 140; *Türk Deniz Kuvvetleri (Denizlerin Koruyucuları)*, s. 200.

219 Hüsnü Özlü, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türkiye'de Savunma Sanayi'nin Gelişimi (1939-1990)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2006, s. 41.

Yıl	Devlet Bütçesi	K.K.K. Bütçesi	Hv.K. Bütçesi	Dz.K. Bütçesi
11935	194.882.728	48.087.816	5.017.060	4.308.600
11936	216.890.000	40.314.880	7.909.470	5.783.780
11937	231.017.776	49.294.880	7.842.493	6.283.836
11938	249.954.020	61.361.030	8.050.140	6.583.880
11939	261.064.192	68.667.000	8.320.000	6.984.000
11940	268.476.321	56.539.000	8.294.000	6.979.000
11941	309.740.396	56.539.000	8.294.000	6.979.000
11942	394.326.938	78.189.327	9.121.428	7.542.049
11943	486.717.349	(Millî Savunma Bütçesi) 116.031.238	-	-
11944	952.434.417	515.682.315	-	-
11945	603.404.824	266.448.038	-	-
11946	990.572.884	264.890.000	-	-
11947	1.136.215.530	357.497.895	-	-
11948	1.243.551.197	376.934.895	-	-
11949	1.371.875.627	460.450.000	-	-
11950	1.487.208.563	364.450.978	49.727.902	47.195.531

Tabloya bakıldığında, Kara ve Hava Kuvvetleri bütçeleri, Deniz Kuvvetleri bütçesinden fazladır. 1943-1949 yıllarında Kuvvet Komutanlıklarına ayrı bir bütçe verilmemiş, Millî Savunma Bakanlığı bütçesi oluşturulmuştur.

Sonuç

İstiklal Savaşı'nda denizcilik faaliyetlerini yürütmek üzere Umuru Bahriye Müdürlüğü kurulmuştur. Müdürlük, Hükümetin finans kaynaklarının sınırlı, mevcut deniz teşkillерinin teşkilat, personel ve malzeme bakımından yetersiz durumda olduğu dönemde donanma oluşturma çalışmaları yürütmüştür. Rusya'dan ve yabancı devlet limanlarından silah, cephane ve yardım malzemelerinin temin edilmesinde önemli rol oynamış, müteakiben Bahriye Dairesi görevi üstlenmiştir.

Donanma, Cumhuriyet'in ilanının ardından TBMM Hükümeti'nin emir komutası altında Cumhuriyet Donanması ismini almıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in (Atatürk) 11-24 Eylül 1924 tarihleri arasında Cumhuriyet döneminin ilk denize çıkan gemisi olan Hamidiye kruvazörü ile yaptığı Karadeniz gezisi donanmayı tanıması ve yerinde incelemesi bakımından son derece önemli olmuştur. Bu gezi ilerleyen süreçte güçlü bir Türk Donanması'nın oluşturulması noktasında dönüm noktası teşkil etmiştir. Atatürk'ün söz konusu gezi sonrasında verdiği direktifler doğrultusunda 30 Aralık 1924 tarihinde Bahriye Vekaleti kurulmuştur. Bahriye

Vekaleti'nin amacı, ülkenin kısıtlı mali imkânları ile donanmayı yeniden kurmak olmuştur. Bu amaçla yurt dışından gemi alınması yerine mevcut gemilerin onarılarak donanmaya kazandırılmasına öncelik verilmiştir.

Lozan Antlaşması hükümleri gereğince Boğazlar'ın askerden ve silahtan arındırılması ve Türk deniz subayı başkanlığında özel bir komisyon tarafından yönetiminin sağlanması üzerine Bahriye Vekâleti döneminde Gölcük'te tersane kurulması ve Cumhuriyet Donanması'nın Gölcük'te konuşlanması çalışmaları başlatılmıştır. Gölcük, Cumhuriyet Donanması'nın ana merkezi hâline getirilmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk millî gemisi Gölcük Tersanesi'nde inşa edilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre sonra Yavuz muharebe gemisinin onarımının tamamlanıp, faal hâle getirilmesi ile Cumhuriyet Donanması oluşum sürecini tamamlayarak bölgesinde etkin bir güç hâline gelmiştir. Almanya'dan getirtilen askerî heyetlerle donanmanın eğitilmesi sağlanmıştır. Yeni muhripler, denizaltılar ve hücumbotlar inşa ettirilerek Deniz Kuvvetleri daha da güçlendirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin deniz gücünün kuvvetlenmesi ve donanmanın diplomaside etkin bir güç olarak kullanılması başta Yunanistan olmak üzere Avrupa ve Balkan ülkelerinin Türkiye Cumhuriyeti ile yakınlaşmasını sağlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti, Akdeniz'de İtalyan tehdidinin arttığı bir dönemde 20 Temmuz 1936 tarihinde imzalanan Montreux Boğazlar Sözleşmesi ile Boğazlar'da mutlak egemenlik hakkını elde etmiştir. Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalanmasının ardından İngiliz Kralı VIII. Edward, 3-6 Eylül 1936 tarihleri arasında Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün resmi davetlisi olarak Türkiye Cumhuriyeti'ne ziyarette bulunmuştur. Bu ziyareti takiben Cumhuriyet Donanması, Malta ve Yunanistan ziyaretleri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kısa sürede oluşturduğu deniz gücünü büyük bir gururla dünyaya sergilemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarından başlayan çabalar ve faaliyetler, bir taraftan yaklaşan İkinci Dünya Savaşı öncesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin Akdeniz'deki güvenliğinin ve barışın korunması kapsamında son derece kıymetli olurken diğer taraftan günümüzün modern ve güçlü donanmasının nüvesinin oluşturulması bakımından da önemli olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti, 1923 yılından 1938 yılına kadar geçen on beş yıllık süreçte sınırlı mali olanaklar çerçevesinde millî kaynaklara dayanarak donanmasını yeniden inşa etmeyi başarmıştır.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında personelin eğitimlerine devam edilmiştir. Savaş döneminde 1941 yılında tüm deniz okulları güvenlik gerekçesiyle Mersin'e nakledilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti her an savaşa girecekmiş gibi düşünülerek, donanmanın tüm eksiklerinin tamamlanması, modernize edilmesi ve silahlandırılması için büyük çaba sarf edilmiştir. Savaş yıllarında İngiltere, Almanya ve Fransa gibi ülkelerden temin edilen gemilerle donanmanın ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'den Deniz Kuvvetleri için askerî yardım alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti ile ABD arasında 12 Temmuz 1947 tarihinde gerçekleştirilen anlaşma çerçevesinde Ankara'da

bir ABD Askerî Yardım Kurulu oluşturulmuştur. ABD askerî yardım heyetleri Türkiye Cumhuriyeti'ne gelerek donanmada dönüşümü başlatmışlardır. Bu kapsamda muhripler, denizaltılar ve mayın arama-tarama gemileri Türk Deniz Kuvvetleri envanterine dâhil edilmiştir. Türk Deniz Kuvvetleri personeli ABD'deki çeşitli kurslara katılmıştır. Deniz Kuvvetleri, 1939-1952 yılları arası dönemde savaş sırasındaki özellikle İngiltere yardımları ve savaşın sonrasında başlayan ABD askerî yardımları sayesinde gittikçe güçlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 18 Şubat 1952 tarihinde NATO topluluğuna katılması, 1950-1960 yılları arası dönemde Deniz Kuvvetleri'nin değişim yaşamasına etki eden en önemli gelişme olmuştur. Donanmada dönüşüm süreci, NATO üyeliği sonrasında hız kazanmıştır. Bu dönemde, ABD Deniz Yardımı Programı çerçevesinde Türk Deniz Kuvvetleri'ne gücünü artırmak amacıyla birçok denizaltı, denizüstü ve mayın tarayıcı gemiler verilmiştir. Cumhuriyet Donanması, genellikle İngiltere menşeli gemilerden teşekkül ederken, NATO üyeliği sonrasında ABD menşeli gemilere geçilmiştir. Deniz Kuvvetleri teşkilat yapısında düzenleme yapılmış, öğretim sisteminde yenilikler gerçekleştirilmiştir. Savunmaya yönelik planlar gözden geçirilerek NATO ülkeleri ile uyumlu hâle getirilmiştir. NATO dokümanları tercüme edilerek kullanımları sağlanmıştır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından Savarona Okul Gemisi ile 1955 yılında gerçekleştirilen Pakistan ziyaretine refakat eden Cerbe ve Sakarya denizaltıları Süveyş Kanalı'nı kateden ilk denizaltılarımız olmuş ve büyük bir başarıya imza atmışlardır. NATO askerî yardımları ile Türk donanması, savaş donanması niteliği kazanmıştır. Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti, deniz alanlarında caydırıcı nitelikte bir deniz gücü oluşturmuş, Akdeniz ve Ege'deki çıkarlarını koruyarak düşman tehditlerine yönelik deniz gücü kapasitesini artırmıştır.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

MSB Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı (ATASE) Arşivi "İkinci Dünya Harbi Kataloğu"

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Arşivi

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi (BCA)

II. Resmi Yayınlar

Düstur

Resmi Gazete

TBMM Zabıt Ceridesi

III. Süreli Yayınlar

Akşam

Cumhuriyet

Hürriyet

Milliyet

The Washington Post

Ulus

IV. Kitaplar

ALPAGUT, Haydar, *Denizde Türkiye*, Deniz Matbaası, İstanbul, 1937.

ARIKAN, Zeki, SANCAR, Lütfü, *Türk Denizcilik Tarihi*, C.II, Deniz Basımevi, İstanbul, 2009.

ATABEY, Figen, *Geçmişten Günümüze Bahriye Kıyafetleri*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, Ankara, 2005.

- Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri*, Harita Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1982.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C.I, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.
- ATAY, Falih Rıfki, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2003.
- ATMACA, Gökhan, TANRIVERDİ, Doğan, *Türklerin Tarihinde Otuz Büyük Deniz Savaşı*, Denizler Kitabevi, İstanbul, 2016.
- BAL, Nurcan, ATABEY, Figen, *Türk Deniz Kuvvetleri Bin Yılın Güncesinden Seçmeler*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009.
- BARGUT, Şemsi, E. Dz.Kur.Alb. *Şemsi Bargut'un Anıları*, Donanma Komutanlığı Deniz Tarihi Arşivi Müdürlüğü Yayınları, Kocaeli, 2002.
- BAYAR, Methi, *İstiklal Savaşı'nda Türk Denizciler*, Çev. Güner Ohrili, Mustafa Öztürk, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, Ankara, 2004.
- BOSTAN, İdris, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006.
- BOSTAN, İdris, ÖZBARAN, Salih, *Türk Denizcilik Tarihi*, C.I, Deniz Basımevi, İstanbul, 2009.
- BÜYÜKTUĞRUL, Afif, *Cumhuriyet Donanması (1923-1960)*, Deniz Basımevi, İstanbul, 1967.
- BÜYÜKTUĞRUL, Afif, *Büyük Atamız ve Türk Denizciliği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1969.
- BÜYÜKTUĞRUL, Afif, *Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması*, C.IV, Deniz Basımevi, İstanbul, 1984.
- BÜYÜKTUĞRUL, Afif, *Büyük Atamız ve Türk Denizciliği*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 2006.
- Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*, 1. Baskı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, Ankara, 2002.
- Cumhuriyetin 50'inci Yıldönümünde Türk Silahlı Kuvvetleri*, Millî Savunma Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1973.
- Cumhuriyetin 60'uncu Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1984.
- Cumhuriyetin 70'inci Yıldönümünde Türk Silahlı Kuvvetleri (1923-1993)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994.
- Cumhuriyetimizin 75. Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri*, Yay. Haz. Cemalettin Taşkıran, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1998.

- ÇELİK, Y. Necdet, YÜCELİŞ, Erdoğan, *Cumhuriyet Donanması 1923-2005*, 2. Baskı, Deniz Basımevi, İstanbul, 2005.
- ÇOKER, Fahri, *Bahriyemizin Yakın Tarihinden Kesitler*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, Ankara, 1994.
- DAĞLILAR, Deniz, *İki Mavi, Türk Deniz Havacılık Tarihi*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2007.
- Deniz Lisesi Tarihçesi*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, Ankara, 2000.
- Deniz Okullarının Mersin Yılları*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2016.
- ERENDOR, Metin, *Ötügen'den Ankara'ya Türk Ordusu Tarihi*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2015.
- GENCER, Ali ihsan, *Bahriye'de Yapılan Islahat Hareketleri ve Bahriye Nezareti'nin Kuruluşu (1789-1867)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001.
- GENCER, Ali ihsan, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Donanması ve Bahriye Nezareti", *Türk Denizcilik Tarihi*, T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 2002, ss. 223-238.
- GÖKDENİZ, Sermet, *Deniz Harp Akademisi Tarihçesi 1930-1959*, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1959.
- Gölcük Tersanesi Komutanlığı Tarihçesi (1926-1999)*, Donanma Komutanlığı Yayınları, Kocaeli, 1999.
- GÜLEN, Nejat, *Şanlı Bahriye: Türk Bahriyesinin İki Yüz Yıllık Şanlı Tarihçesi 1773-1973*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2001.
- GÜRDENİZ, Cem, YÜCELİŞ, Erdoğan, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Seyir Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul, 2000.
- GÜRDENİZ, Cem, *Hedefteki Donanma*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2013.
- GÜVENÇ, Serhat, BARLAS, Dilek, "Bir Cumhuriyet Kurumu Yaratmak: Atatürk'ün Donanması, 1923-1939", *Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, Ed. İsmet Akça, Evren Balta Paker, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 223-253.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
- HERGÜNER, Mustafa, *Cumhuriyetimizin Başlangıç Yıllarındaki Denizciliğimize İlişkin Bir İnceleme (1923-1930)*, İstanbul ve Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz Bölgeleri Deniz Ticaret Odası Yayınları No. 62, İstanbul, 2003.
- HERGÜNER, Mustafa, *İkinci Dünya Savaşında Türk Denizciliği*, 1. Baskı, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2011.

- İŞİN, İ. Bülent, *Cumhuriyet Bahriyesi Kronolojisi*, Deniz Basımevi, İstanbul, 2006.
- İŞİN, Mithat, *İstiklâl Harbi Deniz Cephesi*, Deniz Basımevi, İstanbul, 1946.
- İNALCIK, Halil, "Barbaros'tan İnebahtı (Lepono)'ya Akdeniz", *Türk Denizcilik Tarihi*, T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 2002.
- İNAN, A. Afet, *Piri Reis'in Hayatı ve Eserleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987.
- İNÇİ, Tefik, *Deniz Tarihimizin Şeref Sayfaları*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2005.
- İstiklal Harbinde Bahriyemiz*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, Ankara, 2008.
- KISLING, H. J. "Sultan II. Bayezid'in Deniz Politikası", *Türk Denizcilik Tarihi*, T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 2002, ss. 107-118.
- KORALTÜRK, Murat, "Türkiye'de Gemi İnşa Sanayinin Tarihsel Gelişimi", *Türk Denizcilik Tarihi II*, Ed. Zeki Arıkan, Lütfi Sancar, Deniz Basımevi, İstanbul, 2009, ss. 247-265.
- KORKMAZ, Erdal, KURT, Deniz, PEHLİVAN, Yavuz, *Kuruluşundan Günümüze Türk Hava Kuvvetleri, (Harekât ve Teşkilatlanma Tarihi 1923-1951)*, C.II, Hava Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, Ankara, 2020.
- KOSTAK, Ercan, *Soğuk Savaş Döneminde Türkiye'nin Askerî Teknoloji Kaynakları (1946-1990)*, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale, 2023.
- KURAT, Akdes Nimet, "Çaka Bey", *Türk Denizcilik Tarihi*, T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 2002.
- METEL, Raşit, *Türk Denizaltıcılık Tarihi*, Türkiye Cumhuriyeti Deniz Basımevi, İstanbul, 1960.
- METEL, Raşit, *Atatürk ve Donanma*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, İstanbul, 1966.
- OLGAÇ, Necmettin, *Türk Deniz Tarihi Özeti*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1952.
- ÖZEL, Mehmet, *Türk Ordusu*, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999.
- ÖZERSAY, Kudret, "Montreux Boğazlar Sözleşmesi", *Türk Dış Politikası Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 1919-1980*, C.1, Ed. Baskın Oran, 23. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, ss. 370-384.
- PANZAC, Daniel, *Osmanlı Donanması (1572-1923)*, Çev. Ahmet Maden, Sertaç Canpolat, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018.

- PARLAK, Türkmen, *Ege Denzinde İlk Türk Derya Beyleri*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 2005.
- SANCAR, Erdiñ, *21. Yüzyıl Stratejilerinde Türk Denizcilik Tarihi*, 1. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- SAYACI, Kenan, *Deniz Harp Okulu Tarihçesi*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1997.
- Sessiz ve Derinden, (Barışın Koruyucusu Geleceğin Güvencesi Denizatlılarımız)*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı, İstanbul, 2007.
- ŞEHİTOĞLU, Yasin, KURT, Enes, *Türk Savunma Sanayii Tarihi (1934-2020), Dönemler ve Aktörler*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2021.
- Taşkızkak Tersanesi Komutanlığı Tarihçesi*, İstanbul, 1999.
- TARAKÇI, Nejat, *Deniz Gücünün Osmanlı Tarihi Üzerindeki Etkileri*, Deniz Basımevi, İstanbul, 2009.
- TERZİOĞLU, Said Arif, *Türk Ordusu*, Başnur Matbaası, İstanbul, 1965.
- TEZEL, Hayati, *Anadolu Türklerinin Deniz Tarihi*, Deniz Basımevi, İstanbul, 1973.
- TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1996.
- TURAN, Şerafettin, *Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne (2. Kitap)*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998.
- Türk Deniz Kuvvetleri, (Denizlerin Koruyucuları)*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Merkez Daire Başkanlığı Basımevi, Ankara, 2003.
- Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi 1923-1935*, C.I, Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü Yayınları, Ankara, b.t.y.
- Türk Silahlı Kuvvetleri (1923-1983)*, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1984.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Dönemi Türk İstiklal Harbi Özet Tarihi*, Genelkurmay Basımevi, C.IV, Kısım I, Ankara, 2001.
- UĞURLU, Nurer, *İkinci Dünya Savaşında Türkiye Üzerine Gizli Pazarlıklar (1939-1944)*, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2003.
- ÜNLÜ, Rasim, "Atatürk Döneminde Denizcilik", *Türk Denizcilik Tarihi II*, Ed. Zeki Arıkan, Lütfi Sancar, Deniz Basımevi, İstanbul, 2009, ss. 195-214.

V. Makaleler

- ATABEY, Figen, "Lozan Sonrasında Boğazlar Sorununun Çözümü: Montreux Boğazlar Sözleşmesi", *History Studies Dergisi*, C.5, S.5, Eylül 2013, ss. 19-38.
- ATABEY, Figen, "Cumhuriyet Donanması'nın Oluşum ve Gelişim Süreci (1923-1938)", *Selçuk Türkiyat Dergisi*, S.59, Ekim 2023, ss. 317-340.
- BESBELLİ, Saim, "İstibdat Devrinin Osmanlı Donanması", *Donanma Dergisi*, C.76, S.440, Ocak 1963, ss. 22-34.
- BÜYÜKTUĞRUL, Afif, "Türkiye Cumhuriyeti Donanmasının Ellinci Yılı", *Belleten*, S.145-148, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1973, ss. 497-525.
- BÜYÜKTUĞRUL, Afif, "Atatürk ve Fatih'in deniz politikaları", *IX. Türk Tarih Kongresi (21-25 Eylül 1981) Bildiri Kitabı-III*, TTK Basımevi, Ankara, 1989, ss. 2089-2102.
- ÇALIŞKAN, Ülkü, "Türk Kurtuluş Savaşında Sovyet Rusya'nın Mali ve Askeri Yardımları", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C.9, S.9, Bahar 2006, ss. 35-54.
- ÇEVİK, Zeki, "Kocaeli'nin Gururu Gölcük Tersanesi: Resmi Belgeler ve İstanbul Basınına Yansımaları (1933-1960)", *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-IV Bildiri Kitabı, II*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2018, ss. 889-922.
- DEMİREL, Ergün, "Cumhuriyetimizin 61'inci Yılında Deniz Kuvvetlerimiz", *Güncel Konular*, S.5, 1984, Genelkurmay Basımevi, Ankara, ss. 7-15.
- DOĞANAY, Rahmi, "Millî Mücadele'nin Deniz Cephesi", *Türkler Ansiklopedisi*, C.XVI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 183-199.
- ERDELHÜN, Rüştü, "Türkiye'de Bulunan Amerikan Askerî Yardım Kurulu", *Ordu Dergisi*, S.146, Haziran 1948, ss. 5-7.
- GENCER, Ali İhsan, "Bahriye" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.IV, İstanbul, 1991, ss. 501-509.
- GENCER, Ali İhsan, "Türkiye'de Denizcilik ve Türklerin Denizciliğe Verdiği Önem", *İkinci Türk Denizcilik Gücü Sempozyumu, 15-16 Haziran 1999*, İstanbul, 1999, ss. 12-24.
- HERGÜNER, Mustafa, "Denizciliğimizin Kurtuluş Savaşı'ndaki Yeri", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, S.567, Kasım 1996, ss. 51-62.
- HERGÜNER, Mustafa, "Balkan Savaşlarındaki Denizciliğimiz İle Atatürk Dönemi Denizciliğimiz Arasında Bir Karşılaştırma (II)", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S.79, Ağustos 2003, ss. 113-118.

- İNALCIK, Halil, "Mehmed II", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.28, Ankara, 2003, ss. 395-407.
- KOSTAK, Ercan, "İkinci Dünya Savaşı'nın Ardından ABD'nin Türkiye'ye Yönelik Başlattığı Askerî Yardımlara Truman Doktrini ve Marshall Planı'nın Etkisi", *Atatürk Dergisi*, C.11, S.1, 2022, ss. 9-23.
- KURTARAN, Uğur, "Osmanlı Bahriye Teşkilatının Tarihsel Gelişimi" 2. *Turgut Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*, C.I., Muğla, 2013, ss. 492-501.
- Mayın Filosu Komutanlığı, "Erdek Limanı'nın Deniz Tarihimizdeki Yeri", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, S.596, Temmuz 2006, ss. 52-61.
- OLGAÇ, Necmettin, "Türk Deniz Tarihi Özeti", *Donanma Dergisi*, S.401, 1952, ss. 7-14.
- ÖZDEMİR, Ünal, "Denizcilik Gücünün Tarihsel Gelişim Süreci ve Günümüz Denizciliğinin Şekillenmesindeki Rolü", *Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu Doğu Karadeniz I, 6-17 Nisan 2012, Trabzon*, 2012, ss. 315-332.
- ŞAHİN, İsmail Sinan, "Kurtuluş Savaşı'nda Türk Bahriyesinin Deniz Harekât ve Faaliyetleri", *Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri I*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1996, ss. 422-447.
- TÜRK, Sami, "Gölcük Tersanesi Komutanlığı", *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, S.432, Ocak 2018, ss. 44-51.
- UYANIKER, Ferdi, "Gölcük Deniz Ana Üs Komutanlığının Tarihi Gelişimi (1921-2016)", *SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, C.31, S.1, 2021, ss.79-116.
- ÜNLÜ, Rasim, "Birinci Dünya Harbi'nden Önce Cumhuriyetin Kuruluşundan Sonra Türk Bahriyesinin Yeniden Organizasyonu ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığının Oluşumu ve Askerî Sonuçları 1923-1949" *Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri II*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1997, ss. 163-172.
- YAVUZ, Celalettin, "Sultan Abdülaziz Donanması, Yelkenli Teknelerden Buhar Makineli Gemilere Geçiş, Bitmeyen Reform İhtiyaçları", *XIII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, C.III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2002, ss. 1805-1837.
- YILDIRIM, Hüseyin, "Deniz Harp Okulu Mersin'de", *Altıncı Askerî Tarih Semineri Bildirileri-II*, Ankara, 1999, ss. 275-279.

VI. Tezler

- ÇETİN, Sabit, *İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Ordusu: Aktif Tarafsızlık Siyaseti Çerçevesinde Askerî Hazırlıklar*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2014.
- DÖKMECİ, Volkan, *Venedik Kaynaklarına Göre II. Bayezid ve I. Selim Dönemlerinde Osmanlı Denizciliği ve Korsanlık*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.
- KOSTAK, Ercan, *Soğuk Savaş Döneminde Türkiye'nin Askerî Teknoloji Kaynakları (1946-1990)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2023.
- ÖZLÜ, Hüsnü, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türkiye'de Savunma Sanayi'nin Gelişimi (1939-1990)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2006.
- SÖZENER, İsmail, *Mersin'de Askerî Deniz Okulları*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2008.
- TUNABOYLU, İskender, *Deniz Kuvvetlerinde Sistem Değişikliği*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2008.
- UYANIKER, Ferdi, *Türk Donanmasında Mecidiye Kruvazörü*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.
- UYANIKER, Ferdi, *II. Dünya Savaşı Sürecinde Türk Donanması'ndaki Gelişmeler*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2019.
- YAMAN, Murat Savaş, *Türk Kurtuluş Savaşı'nda T.B.M.M.'ye Bağlı Deniz Kuvvetleri Teşkilatının Kuruluşu*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2019.
- YENİGÜN, M. Cüneyt, *Askerî, Hukukî, Ekonomik ve Dış Politik Açılardan Türk Deniz Politikası*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1997.

Extended Abstract

Umuru Naval Directorate was established to carry out maritime activities during the War of Independence. The Directorate carried out activities to create a navy during a period when the government's financial resources were limited and the existing naval formations were insufficient in terms of organization, personnel and materials. He played an important role in the procurement of weapons, ammunition and aid materials from Russia and foreign state ports, and subsequently took on the duties of the Naval Department.

Following the proclamation of the Republic, the Navy took the name of the Republic Navy under the command of the Turkish Grand National Assembly Government. The Black Sea trip that President Gazi Mustafa Kemal (Atatürk), the founder of the Republic of Türkiye, made with the Hamidiye cruiser, the first ship of the Republic period, between 11-24 September 1924, was extremely important in terms of getting to know the navy and examining it on site. This trip constituted a turning point in the creation of a strong Turkish Navy in the future. In line with the directives given by Atatürk after the said trip, the Ministry of Naval Affairs was established on 30 December 1924. The aim of the Ministry of Naval Affairs was to re-establish the navy with the limited financial resources of the country. For this purpose, priority was given to repairing existing ships and bringing them into the navy instead of purchasing ships from abroad.

In accordance with the provisions of the Treaty of Lausanne, upon the demilitarization and disarmament of the Straits and the provision of management by a special commission under the chairmanship of the Turkish naval officer, the works for establishing a shipyard in Gölcük and stationing the Republic Navy in Gölcük were initiated during the Naval Ministry period. Gölcük became the main center of the Republic Navy. The first national ship of the Republic period was built in Gölcük Shipyard. Shortly after the proclamation of the Republic, the repair of the Yavuz battleship was completed and it became operational, and the Republic Navy completed its formation process and became an effective power in its region. The training of the navy was provided by military delegations brought from Germany. The Navy was further strengthened by building new destroyers, submarines and assault boats. The strengthening of the naval power of the Republic of Türkiye and the use of the navy as an effective force

in diplomacy has enabled European and Balkan countries, especially Greece, to get closer to the Republic of Türkiye. The efforts and activities that started from the founding years of the Republic of Türkiye, on the one hand, were extremely valuable in the context of preserving the security and peace of the Republic of Türkiye in the Mediterranean before the approaching Second World War, and on the other hand, they were also important in creating the core of today's modern and powerful navy. In the fifteen-year period from 1923 to 1938, the Republic of Türkiye managed to rebuild its navy based on national resources within the framework of limited financial possibilities.

The training of personnel continued during the Second World War years. Considering that the Republic of Türkiye would go to war at any moment, great efforts were made to complete all the deficiencies of the navy, modernize it and arm it. During the war years, the needs of the navy were tried to be met with ships procured from countries such as England, Germany and France. After World War II, military aid was received from the USA for the Navy. In this context, destroyers, submarines and mine search-sweeping ships have been included in the Turkish Naval Forces inventory. The Naval Forces became increasingly stronger in the period between 1939 and 1952, especially thanks to the British aid during the war and the US military aid that started after the war.

The accession of the Republic of Türkiye to the NATO community on February 18, 1952 was the most important development that affected the change in the Naval Forces in the period between 1950 and 1960. The transformation process in the navy accelerated after NATO membership. During this period, many submarines, submarines and minesweepers were provided to the Turkish Navy within the framework of the US Naval Assistance Program in order to increase its power. An arrangement was made in the organizational structure of the Naval Forces and innovations were made in the education system. NATO documents have been translated and made available for use. With NATO military aid, the Turkish navy has become a war navy. During this period, the Republic of Türkiye created a deterrent naval force in the sea areas, protected its interests in the Mediterranean and the Aegean and increased its naval power capacity against enemy threats.